

ТАУ
ЖАНТИЙ

АДЫГЭБЗЭ

2 КЛАСС

ТАУ
ЖАНТИЙ

АДЫГЭБЗЭ

2 КЛАСС

*Егъэджэныгъэмрэ щіэныгъэмкіэ КъБР-м
и Министерствэм кѳищтащ*

Еханэ кыдэкыгыуэ, хэлэжыыхыжауэ

НАЛШЫК
«ЭЛЬБРУС»
2012

УДК 373.167.1:811.352.3
ББК 81.602.22-921
Т 238

Рецензентхэр:

Ахьуэбэч М. М., Болий Т. Т.,
Къанокъуэ С. Ц., Ллуп М. Х.

ISBN 978-5-7680-2437-6

© Тау Ж. Къу., 2001
© Тау Ж. Къу., 2012
© «Эльбрус» тхыль тедзаплэ, 2012

МАКЪХЭМРЭ ХЬЭРФХЭМРЭ

Псальэуха, псальэ, макъ, хьэрф

1. Фыкъеджэ.

Дэтхэнэ лъэпкъми езым и бзэ илэжщ. Дэ ди бзэр адыгэбзэрщ. Ар дахэщ икIи къулейщ. А бзэмкIэ адыгэхэр дызэгуролуэ, дигу илъ зэжыдоIэ, къэтщIэну дызыхуейм дыщIоупщIэ. Ди бзэмкIэ доджэ, дотхэ.

КъыжыфIэ, сыт хуэдэ мыхьэнэ иIэ бзэм.

Япэ псальэухаитыр къифтхыкI.

Ди бзэр псальэухаурэ зэхэтщ. Псальэухар псальэурэ зэхэтыжщ. Псальэухар щатхкIэ хьэрфышхуэкIэ кърагъажьэ, и кIэми зэрызэхагъэкI нагъыщэ ягъэув.

2. Фыкъеджэ.

Сэ еджэкIэ зэзгъэщIащ. ПщыхьэщхьэкIэ нанэ тхылъ сыкъыхуоджэ. Сэ силэщ таурыхьхэр зэрыт тхылъ. Нанэ таурыхьхэм йодалуэ. Абы таурыхьхэр фIыуэ елъагъу.

Фызэджар псалъэуха дапщэ хьурэ? Псалъэуха къэс сыт хуэдэ хьэрфкIэ къегъэжъа? Псалъэухам и кIэм сыт хуэдэ нагъыщэ ягъэуврэ? Сыт хуэдэ мыхьэнэ игъэзащIэрэ нагъыщэм?

3. Псалъэжъхэм фыкъеджэ.

1. Гъатхэ махуэм гъэр егъашхэ. 2. ЩIэныгъэрэ IэщIагъэрэ зэкъуэшщ. 3. Гупсыси псалъэ, зыплъыхьы тIыс.

Фыкъызэджар псалъэуха дапщэ хьурэ? Псалъэуха къэс псалъэ дапщэ хьурэ? Псалъэжъхэр къифтхыкI. Фтхар къэфпщытэж.

4. Фыкъеджэ псальэухахэм.

Мыр ди школщ. Школыр инщ. Нобэ сентябрым
изщ. Школым еджаклуэхэр деклуэлэжащ. Уэзджынэ
къеуащ. Япэ урокым щидзащ.

Сыт фыкъызэджар зытепсэлыхьыр? Ар псальэ-
уха дапщэ хьурэ?

Япэ псальэухар псальэ дапщэ хьурэ? Етлуанэр-
щэ?

Сыт уэзджынэр зищлысыр?

5. Фыкъеджэ. Зэвгъапщэ япэ сатырымрэ етӀуанэ сатырымрэ.

Гъэмахуэр псынщӀэу кӀуашц.

Гъэмахуэр, псынщӀэ, кӀуэн.

Фыкъыизеджахэм щыщӀу дэтхэнэра псалъэухар? КъыфтхыкӀ псалъэухар.

Сыт псалъэухар зытепсэлыхьыр? Сыт гъэмахуэм хужалэр?

Зыщывмыгъэгъупщэ псалъэухахэр хьэрфышхуэкӀэ къызэрырагъажьэр, и кӀэми нагъыщэ зэрагъэувыр.

6. Фыкъеджэ сатырхэм. Къэвгъуэти, фтхы мыхьэнэ пыухыкӀа къэзыгъэлыагъуэ псалъэухахэр.

КӀэпхьыр и гъуэм щопсэу

Щымахуэр кӀэпхьым дежкӀэ

КӀэпхьым дэ, лӀгъэбӀгъу куэд бжыхьэм зэхуехьэс

Ахэр кӀэпхьым щымахуэ псом

ЕтӀуанэ, еплӀанэ сатырхэм иримыкъу псалъэхэр хэгъэувэж, ахэр псалъэуха ирикъун щхьэкӀэ.

7. Фыкъеджэ псалъэ сатырхэм.

трактор, губгъуэ, вэн.
машинэ, псынщIэ, гъуэгу, ирижэн.
дадэ, дэ, таурыхъхэр, къыджилэн.

Сатыр къэс хэт псальэхэр зэфхъуэкI, псальэуха хъун хуэдэу.

● **Псальэухар сыт хуэдэ хьэрфкIэ кърагъажьэрэ, и кIэм сыт хуэдэ нагъыщэ ягъэуврэ?**

8. Псальэхэм фыкъеджэ.

Мазэ – махуэ, Динэ – Данэ, фащэ – гуащэ.

Сыт хуэдэ макъхэр зэмышхъу хэт мазэ – махуэ псальэхэм, Динэ – Данэ цIэхэм, фащэ – гуащэ псальэхэм? Сыт хуэдэ макъкIэ зэщхъэщыкIрэ псальэ зэгъусэ къэс?

● **Сыт макъыр зищIысыр? Сыт хьэрфыр зищIысыр?**

Макъхэр дэ къыдопсэлъ икIи зэхыдох. Хьэрфхэр дотх икIи долъагъу.

9. Фыкъеджэ. ПсалытI къэс зэрызэщхъэщыкI макъхэр къыжыфIэ.

Бжэ – блэ, мыл – пыл, гуэщ – шэщ, дзэл – мэл,
псынэ – пшынэ, гуахъуэ – гуанэ.

**КъифтхыкI. ПсалъитI къэс зэрызэщхьэщыкI макъ-
хэр къэзыгъэлягъуэ хьэрфхэр щIэфтхьэ.**

**Сыт хуэдэ псалъэхэм къагъэлягъуэрэ псэушхьэ-
хэр?**

Псалъэхэр макъыурэ зэхэтщ. ЩытхэкIэ макъхэр
хьэрфкIэ къагъэлягъуэ.

**10. ЦIэхэм фыкъеджэ. Къэвгъуэт цитI къэс зэры-
зэщхьэщыкI макъхэр.**

Лусанэ – Лусенэ, Къамбот – Жамбот, Линэ – Ленэ,
Мухьэмэд – Мухьэмэт, Хьэсен – Хьэсет, Сэлим – Сэ-
лихь.

**КъифтхыкI, цитI къэс зэрызэщхьэщыкI хьэрфхэр
щIэфтхьэ.**

ЦIэхэр сыт хуэдэ хьэрфкIэ кърагъажьэу ятхрэ?

**11. Сурэтхэм феплъ, хьэкъушыкъухэм я цIэхэр
къыжыфIэ.**

**Хьэкъушыкъухэм я цIэхэр къифтхыкI, сурэтхэр
зэрызэкIэлыкIуэм тету. Къэт хьэрфхэр точкищым я
плэкIэ хэвгъэувэж.**

Тебэ, ло...клэ, гуахьуэ, теп...эч, фальэ, б...эмышх, крушклэ, уб...льэ, стэкан.

Псалэ кьыхэгъэщахэр дэтхэнэри макъ дапщэ хьурэ, хьэрфуи дапщэ хьурэ?

**Макъзешэхэмрэ
макъ дэклуашэхэмрэ**

Макъзешэхэр

● Я къэпсэлъыклэклэ дауэ зэщхьэщыклрэ макъзе-
шэхэмрэ макъ дэклуашэхэмрэ?

12. Макъхэр тэмэму къэфпсэль.

А, э, ы, и, о.

Б, д, л, п, къ.

Сыт хуэдэ макъхэра кыщапсэлыкIэ жьэм хуиту, пэрымыуэлауэ кыжьэдэклыр?

Макъхэр лIэужьыгъуитI мэхъу: макъзешэхэмрэ макъ дэклуашэхэмрэ.

Жьэм хуиту, пэрымыуэлауэ кыжьэдэклым *макъ-зешэкIэ* йоджэ.

Макъзешэхэм пычыгъуэ къагъэхъу. Адыгэбзэм илэщ макъзешэу блырэ а макъзешэхэр кыизэрагъэ-лъагъуэ хьэрфу пщIырэ.

Макъзешэхэр: а, э, ы, о, у, и, е.

Макъзешэ кыизэрагъэлъагъуэ хьэрфхэр: а, э, ы, о, у, и, е, ё, ю, я.

Ё, ю, я хьэрфхэм макъ тIурытI къагъэлъагъуэ: ё — йо, ю — йу, я — йа.

13. КъифтхыкI. Псальэхэм къэт хьэрфхэр хэвгъэ-увэж.

ЦIыкIухэр псори йоджэ. Ахэр пщэдджыжькIэ пла-щIэу школ...м макIуэ. Абыхэм ...джэным жыджэру щIадзэж...щ.

Сыт хуэдэ хьэрф псальэхэм хэвгьэувэжахэр! Абы-хэм макъзешэ кьызэрагъэлягъуэр сыткIэ кьафщIэ-рэ!

14. Псальэухахэм фыкьеджэ.

Псори щхъуэкIэплъыкIэщ. Псори щIэращIэщ. Сыту дахэ бжьыхьэм дунейр!

Къэвгъуэт псальэ къэс макъзешэ къэзыгъэлягъуэ хьэрфу хэтыр.

15. Фыкьеджэ. Фызэджджэр фигу ивубыдэ.

Макъзешэхэр: а, э, ы, о, у, и, е.

Макъзешэ къэзыгъэлягъуэ хьэрфхэр: а, э, ы, о, у, и, е, ё, ю, я.

Фи тхыльыр зэтефпи фызэджджар фтхыж. Къэнала-мэ, тхыльым фепльурэ пыфтхэж.

Макъ дэкIуашэхэр

● **Макъзешэхэр хуиту, пэрымыуэIауэ жьэм кьы-жьэдокI. Макъ дэкIуашэхэр-щэ?**

16. Фыкьеджэ хьэрфхэм. Сыт хуэдэ хьэрфхэм макъзешэ кьагъэлягъуэрэ! Андрей хьэрфхэм сыт

хуэдэ макъ къагъэлягъуэрэ? А макъхэр дауэ жьэм къыжъэдэкрэ?

А, п, д, е, ы, к, къу, ф, о, и, т, дж.

КъифтхыкI япэщыкIэ макъзешэ къэзыгъэлягъуэ хьэрфхэр, итIанэ фтхыж макъ дэкIуашэ къэзыгъэлягъуэ хьэрфхэр.

Макъыр къыщапсэлъкIэ абы жьэ кIуэцIым щыщ Iыхьэ къыпэрыуэмэ, апхуэдэм *макъ дэкIуашэкIэ* йоджэ.

Макъ дэкIуашэм пычыгъуэ къыгъэхъуркъым. Ар макъзешэм щIыгъуу пычыгъуэм хэт къудейуэ аращ. Пычыгъуэ къэзыгъэхъур макъзешэрщ.

17. ЦIэхэм фыкъеджэ. ЦIэхэр зэрызэщхьэщыкI макъхэр иъэвгъуэт. Сыт хуэдэ макъ ахэр: макъзешэ хьэмэ макъ дэкIуашэ?

Къамбот – Жамбот, Хьэрэбий – Сэрэбий, Мухьэмэт – Мухьэмэд, Лерэ – Ленэ, Мэрян – Мэрят.

КъифтхыкI. ЦIэхэр зэрызэщхьэщыкI макъхэр къэзыгъэлягъуэ хьэрфхэр щIэфтхьэ.

Щ а п х ь э: Къамбот – Жамбот.

18. Упщлэ къэс зы псальэклэ жэуап ефт. Жэуап-хэр фтхы. Макъ дэклуашэ къэзыгъэлыагъуэ хьэрфу псальэхэм хэтыр щлэфтхъэ.

Щ а п х ъ э: шейнык.

Сыт шей зэрагъавэ хьэкъушыкъум зэреджэр? Сыт махуэклэ дунейр зыгъэнэхур? Сыт шышэсклэ шым тралъхьэр? Сыт Илъэсыщлэ махуэшхуэм школым щагъэщлэращлэр? Сыт къунтхклэ псым къыщаубыдыр? Сыт джэдкъуртым къришыр? Сыт пычыгъуэ къэзыгъэхьур?

19. Къифтхыкл. Псальэхэр зэриух хьэрфхэр щлэфтхъэ: макъзешэ къэзыгъэлыагъуэ хьэрфхэр зы екъуа-клэ, макъ дэклуашэ къэзыгъэлыагъуэ хьэрфхэр екъуа-итклэ.

Щ а п х ъ э: тхылъ, джэду.

Тхылъ, джэду, тепщэч, пкъо, лэжъа, сурэт, жея, лэшрыл, шейщлэт, псысэ, нартыху, шы, купкъ, лъэдий, баш, пщафлэ, сэхуран, джей.

Сыт пкъор зищлысыр?

Сыт лэшрылыр зищлысыр?

Пычыгъуэ

● Сыт пычыгъуэ жыхуалэр?

20. Псальэхэм фыкъеджэ укъуэдияуэ.

Нанэ, дыгъэ, мэз, тхылъылъэ, мышцэ, махуэ, бажэ, жьынду, къэрабэ, нартыху, къэптап.

Сыт хуэдэ макъхэра букъуэдий хъур?

Псальэ къэс ыхьэ дапщэу зэхэт?

Псальэхэр ыхьэурэ бгуэш мэхъу. ыхьэм зэреджэр *пычыгъуэщ*.

Псальэм макъзешэу дапщэ хэтми, ар апхуэдиз пычыгъуэ мэхъу: *ма-зэ, а-да-къэ*.

21. Фыкъеджэ. Къэвгъуэт, дэтхэнэ псальэр пычыгъуэ дапщэ хъурэ.

Гуащэ, бостей, пкълэьей, жэщ, мэраклуэ, хьэндь-рабгъуэ, псыежэх.

КъифтхыкӀ псальэхэр, пычыгъуэкӀэ зэпыудауэ. Пычыгъуэ къэс макъзешэ къэзыгъэлягъуэ хьэрфхэр щыщӀэфтхьэ.

22. Псальэхэм фыкъеджэ пычыгъуэкIэ зэпыудауэ.

ПхъащIэ, щакIуэ, гъэмахуэ, еджащ, хъэцыбанэ, насып, насыпыфIэ, сурэт, бдзэжьей, псынэ.

23. Фыкъеджэ. Къэвгъуэт пычыгъуищ хъу псальэхэр. Къэвгъуэт зы пычыгъуэ фIэкIа мыхъу псальэхэри.

Бжыхъэр къэсащ. Уэшх щабэ къошх. Жыг тхэм-пэхэр щIым Iуву тельщ. Пшагъуэ куэдрэ къытохъэ.

● Псальэр пычыгъуэ бжыгъуэ зэрыхъур дауэ къащIэрэ?

Псалъэр зэрырахьэкӀыр

● Псалъэр кыкӀэлъыкӀуэ сатырым дауэ ирахьэкӀрэ?

24. Фыкъеджэ.

Сэ гъэмахуэм дадэхэ сыщылащ. Ар мэхъумэщ. Куэдрэ дадэ сригъусэу мэх унэм нэху сыкыщеклащ. Дадэ сигъэлъэгъуащ мэх псэущхьэ лэджэ. Псом нэхърэ нэхъ дахэщ щыхьымрэ мэх бжэнымрэ. Дадэ мэзыр ихъумэ къудейкым, атӀэ мэх псэущхьэхэри ехъумэ.

Фепль физэджам. Сыт хуэдэ псалъэхэр сатырым имыхуэу кыкӀэлъыкӀуэ сатырым ирахьэкӀа? Дауэ зэрырахьэкӀар?

Псалъэр сатырым имыхуэмэ, пычыгъуэкӀэ зэпыхауэ кыкӀэлъыкӀуэ сатырым ирахьэкӀ. Псалъэр щрахьэкӀкӀэ екъуа цыкӀу ягъэу: *пы-лэ, гуа-щэ, бэрэ-жьей, къуа-жэ.*

25. Фыкъеджэ цӀэхэм. Фегупсыс, сыт хуэдэ цӀэхэра зэпахыурэ ирахьэкӀ хьур? Сыт хуэдэ цӀэхэра ирахьэкӀыхьур?

Исуф, Назир, Залинэ, Умар, Зурят, Улэ, Саримэ, Алим, Данил, Азэмэт.

Сыт Исуф, Умар, Улэ, Алим псальэхэр ирахьэкл щлэмышьур?

Сатырым зы хьэрф флэкла мыхьу пычыгьуэ кьранэркьым, кьыклэлъыкьуэ сатырми апхуэдэ пычыгьуэ ирахьэклыркьым.

Мыпхуэдэу ирахьэклыркьым:

А-зэмэт, Мари-е, и-хьынущ.

Мыпхуэдэу ирахьэкл:

Азэ-мэт, Ма-рие, ихьы-нущ.

26. Зэрырахьэклым хуэдэу екьуа цыкьлуклэ псалъэхэр зэпывуд.

Лыхьужь, хахуэ, дзыдзэ, щакьуэ, мэкьуэщ, гуахьуэ, хьэкьущыкьу, психьуэ, гьуджэ, лэгьупыкьу.

● **Дауэ ирахьэклрэ хьэрф зэгүэт зыхэт псалъэхэр?**

Псалъэр щрахьэклкьлэ хьэрф зэгүэтхэр зэклэрачыркьым: *пша-хьуэ, бжьа-кьуэ.*

27. Псальэухахэр зэкэлъыфхыж, хъыбар цыкly хъун хуэдэу.

Иужькlэ пшэхэр зэклэщlокlыж. Уэшх ин къешхыу **щlедзэ**. Уафэр ину **мэгъуагъуэ**. Пшэ фlыцlэжхэр зэрызехъэу къытщхьэщохъэ. Дыгъэр **гyфlэу** къыщlопсыж.

Псальэ къыхэгъэщахэр зэрырахъэкlыр къыжыфlэ.

Псальэр щепхъэкlкlэ, у зыхэт хъэрф зэгуэтхэр, макъзешэ *ы* къакlэлъыкlуэмэ, я закъуэу сатырым къибнэ мэхъу ахэр пычыгъуэ ирокъури: *ку-сэ, гу-щэ, lу-нэ*.

28. Псальэхэм, зэрырахъэкlым хуэдэу зэпыфхыурэ, фыкъеджэ.

Гъубжэ, lунэ, lуданэ, кхъужьей, lугъуэ, гупсысэ, хукхъуэ, щхьэгъубжэ, гущэ.

хукхъуэ

Дамыгъипlу зэхэт хъэрф зэгуэтыр къэвгъуэти къыжыфlэ.

Макъзешэ э-р хьэрфзешэ а-клэ кыызэрагъэлягъуэр

29. Фыкъеджэ псалъэхэм.

Ажэ — бажэ, адэ — дадэ, анэ — нанэ, ауэ — бауэ,
ахъшэ — махъшэ.

ПсалытI къэс хэт хьэрф а-м къагъэлягъуэ макъхэр
зэфлыт. Сытклэ абыхэм я къэпсэлыкIэр зэщхьэ-
щыкIрэ?

Псалъэм и къегъэжыаплэм макъ э щызэхэпхмэ,
хьэрф а ятх.

Зэхыбох: эдэ, эбгъуэ, эшык, эргъуей.

Ятх: адэ, абгъуэ, ашык, аргъуей.

30. ЦIэхэм фыкъеджэ.

Азрэт, Абдул, Азэмэт, Алинэ, Аскэр, Аслъэн, Ахь-
мэд, Аслъыжан, Албэч, Анзор.

ЦIэхэр кыызэрегыжыа хьэрф а-м сыт хуэдэ макъ
къыгъэлягъуэрэ?

КъифтхыкI. Макъ э къэзыгъэлягъуэ хьэрф а-хэр
щIэфтхъэ.

31. Псальэхэм фыкъеджэ. Гу лыффтэ хьэрф а-м езыр зыхухаха макъ кызэригъэлыагъуэм.

Махъшэ, къуажэ, санэ, дадэ, дауэ, дзаклэ, дапхуэдэ, къафэ.

Фыкъеджэж аргуэру а псальэхэм, дэтхэнэми и кьегъэжыаплэ хьэрфыр пыгъэхуауэ.

Ахъшэ, ажэ, анэ, адэ, ауэ, аклэ, апхуэдэ, афэ.

Къифтхыкл. Макъ э кызыгъэлыагъуэ хьэрф а-хэр щлэфтхъэ.

***Pl, ml* макъ дэклашэхэр**

32. Псальэухахэм фыкъеджэ. Псальэ кыхэгъэщахэм я кьегъэжыаплэ хьэрфхэм сыт хуэдэ макъ кыгъэлыагъуэрэ?

Уэшх кыщешхыным деж **пцлащхъуэхэм** лъахъшэу къальэтыхъ. Тхэрыкъуэхэм щымахуэр **пклэунэхэм** щрах. Дэ таурыхъхэм, псысэхэм дедэлун **тфлэфлщ.**

Къифтхыкл. Псальэ кыхэгъэщахэм pl, tl макъхэр кызыгъэлыагъуэ п, т хьэрфхэр щыщлэфтхъэ.

Макъ *к/л/п/ф/ц/т/щ/* къ-хэм япэкIэ къакIуэ *п/т/* макъ дэклуашэхэр *п, т* хьэрфхэмкIэ къагъэлыагъуэ.

Къапсэлъ: *пкIэ, плы, тклуэпс, пкъо.*

Ятх: *пкIэ, плы, тклуэпс, пкъо.*

33. Фыкъеджэ хыбар цыкIум. Псалъэ кыыхэгъэ-
щэхэм кыыщывгъуэт *п/т/* макъхэр къэзыгъэлыагъуэ
п, т хьэрфхэр.

Зэгуэрым **пцIантIэм** дыщыджэгурт. Дэ къэтлъэгъуаш **пцIащхъуэ** цыкIуитI пщэфIапIэм кыыщIэлъэтыжу. Ар **тфIэгъэщIэгъуэн** хъуаш. Куэд дэмыкIыу абыхэм ящIэр **къэтщIащ**. **ПцIащхъуэхэм** пщэфIапIэм абгъуэ щашIырт.

34. Псальэхэм фыкъеджэ. Къэвгъуэт пI, тI макъхэр къэзыгъэлягъуэ п, т хьэрфхэр.

Пкъы, ткIий, пщIантIэ, пкъынэ, плы, мэткIу, еупщI, плIимэ.

КъифтхыкI псальэхэр, пI, тI макъхэр къэзыгъэлягъуэ п, т хьэрфхэр щIэфтхэ.

35. КъифтхыкI, скобкэхэм дэтхэм щыщү хэтын хуей хьэрфхэр псальэхэм хэвгъэувэжурэ.

Щ а п х ъ э: пщIантIэ дахэ.

(П, пI)щIантIэ дахэ, (п, пI)къо лъагэ, (п, пI)лIанэпэ кIыфI, шы (п, пI)цIэгъуэплъ, гуэщ (п, пI)кIэунэ, шху (п, пI)цIагъащIэ.

36. Фыкъеджэ, псальэ хэтыпхьэхэр точкэхэм я пIэкIэ хэвгъэувэжурэ. ПI, тI макъхэр къэзыгъэлягъуэ п, т хьэрфхэр къэвгъуэт.

... шырхэр абгъуэм исщ. Унэм ... еупсеящ. Щыр ... пхьы хэтсащ. Жыгхэм ... къапохуж.

Къагъэсэбэп псальэхэр: пщIащэхэр, пкIэлъей, ттIыри, пцIащхьуэ.

**37. Псальэжыхэм фыкъеджэ. Псальэ кыхэгыэ-
щахэм кыхэвгыуатэ пI, тI макъ къэзыгыэлыагыуэ п, т
хэрфхэр.**

Щапхъэ: пцIым.

ПцIым лъакъуэ щIэткъым. **УпцIэныр** ауанкъым.
ПцIэнтIэпс пцIэншэ хьуркъым. Псышхуэри **ткIуэпсу-
рэ** зэхэтщ.

КъифтхыкI. Псальэ кыхэгыэщахэм кыщывгыуэти
щIэфтхъэ пI, тI макъхэр къэзыгыэлыагыуэ п, т хэрф-
хэр.

**38. Псальэ гуп къэс зы псальэкIэ зэфхьуэкI, пса-
лъэхэр фтхы.**

Щапхъэ: пкIэлъей.

ПкIэунэм зэрыдэклъей предмет. Балийм и кум илъ
жылэр. Щымахуэм тхьэрыкъуэхэм я псэупIэр. Шы
хужьым зэреджэр. Бгъум кIэлъыклъуэ бжыгъэр. Цыху
жейм илъагыур.

**ПI, тI макъ къэзыгыэлыагыуэ п, т хэрфхэр щIэф-
тхъэ.**

Зэпэщлэзых ы

39. Псальэхэм фыкьеджэ. А псальэхэм хэт хьэрф ы-м зыхухаха макъ кыигъэлягъуэу плэрэ? Псальэхэм дыщеджэкIэ ы-р кьэтпсэлърэ?

Лъэмыж, сыхьэт, къамыл, фошыгъу, щымахуэ, псыдзэ, бабыщ, накъырэ, жызум, тхылъымплэ.

накъырэ

Макъзешэхэр кыыжыфIэ. Гу лъыфтэ хьэрф ы-м езыр зыхухаха макъ кыызэригъэлягъуэм.

40. Псальэ зэгъусэхэм фыкьеджэ. Иужь ит псальэхэм феплъ. Хьэрф у-м и пэкIэ щыт ы-м макъ кыызэ-римыгъэлягъуэм гу лъыфтэ. А псальэхэм дыкыыщеджэкIэ, макъ ы-р кьэтпсэлъыркъым.

Зэпэщлэзых ы-м гу лъыфтэ.

Бгым ехыу, бостей щыгъыу, удзыр къэкIыу, бжэр кыргъыу.

Хьэрф ы-р зэпэщлэзых дамыгъуэу къокIуэ. Абы щыгъуэ хьэрф ы-м макъ кыигъэлягъуэркъым, кьеджэркъым.

КIэпхъыу, щэкIыу, къуаргъыу, шэрхъыу, сэхыу псальэхэм, апхуэдэ нэгъуэщIхэми дыкыыщеджэкIэ, ы-р кьэтпсэлъыркъым.

41. Фыкъеджэ псальэухахэм, макъ кыхуэтыр точкэхэм я пэкIэ псаяэхэм хэвгъэувэжурэ.

Папэ машинэм и шэрхъ.. тIу къищэхуащ. Абдул дей жыг.. тху хисащ. Уэ летчик.. уеджэнт?

КъифтхыкI. У хьэрфым и пэкIэ зепэщIэзых ы зэрыфтхынур зыщывмыгъэгъупщэ.

42. Хьыбар цыкIум фыкъеджэ.

Бажэ цыкIу

Бажэ цыкIум **сакъыу** къекIухь. Ар дзыгъуэхэм йошакIуэ. Бажэр мышцэм ещхьу **пырхъыу** щымахуэ

псом жейркъым. Дыгъужьым ещху **къугъыу** жэщым
губгъуэм иткъым. Бажэм гъуэ хуабэ илэщ. Ар гъуэм
къикъыурэ мэщакъуэ.

**Псальэ кыхэгъэщахэр кыхэфтхыки зепэщлэзых
ы-р щлэфтхэ.**

Бажэ цыкълур дауэ псэурэ?

**43. Псальэхэм фыкъеджэ, макъзешэ у пывгъэувэу-
рэ.**

ЩэкI, кърэндащ, тхылъ, бэкхъ, жыг, стIол,
къуаргъ, бабыщ, пхъэх, трактор.

кърэндащ

**КыфтхыкI, зепэщлэзых ы зыхэтын хуей псальэхэм
хэвгъэувэжурэ. Сыт а псальэхэм зепэщлэзых ы хэтын
щыхуейр?**

Зепэщлэзых ы зыхэвгъэува псальэхэр щлэфтхэ.

44. Хыбар цыкълум фыкъеджэ.

Жыгыуу

Мэзым куэдрэ щызэхыбох теулуэ макъ. УадэкIэ зы-
гуэр жыгым теулуэ хуэдэщ. Ауэ ар уадэкъым, жыгы-

улуш. Жыгыулум и пэ быдэмклэ жыгым пхъа-
фэ гъурыр треуд. Пхъафэ лъабжьэм щлэсщ
жыгыр зыгъэгъу хъэплацлэхэр. А хъэплацлэ-
хэраш жыгыулум ишхыр. Цыхухэр жыгы-
улум мэз дохутырклэ йоджэ. Жыгыулухэр
хъумэн хуейш.

Сытклэ сэбэп хъурэ жыгыулу?

**Иужьрей псальэухаитыр кыфтыхык. Зэпэщлэзых
ы-р къэвгъуэти щлэфтхъэ.**

**45. Фыкъеджэ псальэхэм. Къэвгъуэт макъзешэ къэ-
зыгъэлягъуэ хъэрф у-м и пэклэ зэпэщлэзых ы зыхэтын
хуей псальэхэр.**

Сыхъэт(у), жыг(у), пхъэх(у), чыцл(у), клэпхъ(у),
абдж(у), хужь(у), хэкл(у), къэкл(у), бэкхъ(у), щхъэц(у),
жэпкъ(у).

**Зэпэщлэзых ы зыхэтын хуей псальэхэр кыхэф-
тыхык. Зэпэщлэзых ы-р щлэфтхъэ.**

Щапхъэ: жыгу.

46. Фыкъеджэ.

Кыгуугур къуалэбзу гъэщлэгъуэнц. Абы езым зэи

шыр кѣришыркѣым. Гѣатхэм еплѣщлѣкыу кыгуугум и джѣдыклѣр нѣгѣуѣщлѣхэм я абгѣуэм ирелѣхѣ. Кыгуугу шырхѣр нѣгѣуѣщлѣ бзухэм кѣраш. Ин хѣухуи ягѣашхѣ.

Кѣыжыфлѣж кыгуугум и шырыр кѣызѣрыиш щыклѣр. Ещанѣ псалѣуухар кѣифтхыклѣ. Абы кѣыщыв-гѣуѣт зѣпѣщлѣзых ы зыхѣт псалѣър.

Хѣэрф у-р

47. Псалѣэ сатырхэм фыкѣеджѣ.

Шу, ду, бзу, бу, цлу, куу.

Уѣс, уѣд, уѣрѣд, уѣщ, уѣшх, уѣфлѣ.

Япѣ сатырым хиубыдѣ псалѣэхэм макѣзешѣ кѣэ-зыгѣѣлѣагѣуѣ хѣэрфу сыт хуѣдѣ хѣт?

Етлуанѣ сатырым хыхѣ псалѣэхэм хѣт хѣэрф у-м сыт хуѣдѣ макѣ кыгѣѣлѣагѣуѣрѣ: макѣзешѣ хѣэмѣ макѣ дѣклуашѣ?

Хѣэрф у-м макѣ плѣужыгѣуитлѣ кѣегѣѣлѣагѣуѣ: макѣзѣши макѣ дѣклуаши.

Хѣэрф у-м макѣзешѣ кѣыщигѣѣлѣагѣуѣм дѣж, макѣыр укѣуѣдияуѣ кѣапсѣлѣ. Абы пычыгѣуѣ кѣегѣэхѣу: шу, джѣ-ду, Му-рат, су-рѣт.

Хьэрф у-м макъ дэклүашэ кыыщигъэлыагъуэм
деж, макъыр клэщлү, ку, гу, ху макъхэм я къэклүэ-
клэм ещхьу, къапсэль. Абы пычыгъуэ кыигъэхьур-
ктым: уа-дэ, уэшх, уэ-сэпс.

**48. Псальэухахэм фыкъеджэ. Зэхэвгъэкл хьэрф у-м
макъзешэ кыыщигъэлыагъуэмрэ макъ дэклүашэ кыы-
щигъэлыагъуэмрэ.**

Зубер сурэт дахэу ещл. Щымахуэм уэс къос, ду-
нейр щылэщ.

**Кыифтхыкл. Макъзешэ у къэзыгъэлыагъуэ хьэрфыр
зы екъуаклэ, макъ дэклүашэ у къэзыгъэлыагъуэр екъуа-
итклэ щлэфтхэ.**

**49. Цлэхэм фыкъеджэ. Кыыжыфлэ, сыт хуэдэ
псальэхэра макъ дэклүашэ у зыхэтыр. Андрей псальэхэм-
щэ?**

Зураб, Нурэ, Заужан, Сурэт, Уэсмэн, Хьэтау.

**Кыыхэфтхыкл япэщыклэ макъзешэ у къэзыгъэлыа-
гъуэ хьэрф у зыхэт цлэхэр, иужыклэ фтхыж макъ дэклүа-
шэ у къэзыгъэлыагъуэ хьэрф у зыхэтхэр.**

50. Псальэхэр зэхэфтхыкл кьехыгъуитлү: макъзе-

шэ у кьэзыгьэлягьуэ хьэрф зыхэт псальэхэр япэ кьехыгьуэу, макь дэклашэ у кьэзыгьэлягьуэ хьэрф зыхэт псальэхэр етланэ кьехыгьуэу.

Щ а п х ъ э: жызум уэрэд
.....

Уэрэд, пклауэ, жызум, психэуэ, жьынду, бзу, уафэ, дурэш.

Сытклэ зэщхьэщыклрэ макьзешэ у-мрэ макь дэклашэ у-мрэ: дауэ кьэтпсэлрэ, сыт хуэдэ макьыра пычыгьуэ кьэзыгьэхьур?

51. Хьыбар цыклум фыкьеджэ. Кьифтхыкл.

Бзухэр мэщыпэ. Зы бзу **хьумаκлуэу** бжыхьым тесщ. Абы **джэдур** кьельягьури мэкий. Бзухэм **зэуэ** чыцэм зыхагьапщклуэ.

Псальэ кьыхэгьэщахэм хэт хьэрф у-р щлэфтхьэ: макьзешэ кьагьэлягьуэмэ, зы екьуаклэ, макь дэклашэ кьагьэлягьуэмэ, екьуаитклэ.

52. Кьифтхыкл, хьэрф кьэтхэр хэвгьэувэжурэ.

С..рэт дахэ.. ..эрэд желэ. Джэд.. шырхэм шэ ираф. Жэмыр мэб.. . Бжыхьэм ..эшх щлылэ кьошх.

Хэвгъэувэжа хьэрфхэр щлэфтхъэ: макъзешэ у кыгъэлягъуэмэ, зы екъуаклэ, макъ дэклуашэ у кыгъэлягъуэмэ, екъуаитклэ.

Къыжыфлэт фэ къэвгупсыси макъзешэ у хэту зы псальэрэ макъ дэклуашэ у хэту зы псальэрэ.

Хьэрф у-м и ужьклэ ы/зэрамытхыр

53. Псальэхэм фыкъеджэ пычыгъуэклэ зэпыудауэ.

У – жьэ, ку – сэ, пэ – гун, клу – щэ, ху – пхъэ, кхъу – жьей, тхъэ – гъуш.

Сыт хуэдэ макъ къэфпсальэрэ у, ку, гу, клу, ху, кхъу, гъу макъхэм я ужьклэ, ахэр пычыгъуэ ищлу?

Макъ дэклуашэ у-ми, лупэр хъурей хъууэ къапсэль адрей макъ дэклуашэхэми я ужьклэ макъ ы къапсэль, ауэ хьэрф ы ятхыркъым.

Къапсэль: уынэ, гуыщэ, пэгуын.

Ятх: унэ, гущэ, пэгун.

54. Псальэухахэм фыкъеджэ. Псальэ кыхэгъэща-

хэм кыщывгъуэт макъ ы кьапсэлъу, ауэ хьэрф ы щамытхыр.

Уи **ныбжьэгъур** гъэлъаплэ. Нэхъыжь щыту **умытыс**.
Уи **лүэхур** нэгъуэщым иумыгъащлэ.

КьифтхыкI. Псалъэ кыыхэгъэщахэм макъ ы кьапсэлъу, ауэ хьэрф ы щамытх щыплэхэм деж дамыгъэ цыкIу (✓) тевгъэувэ.

Щ а п х ь э: пэгун.

55. ЩIалэ цыкIум псалъэ зыкъом щитхым, абы иныкъуэ псалъэхэм щыуагъэ хищыхъащ. Псалъэхэм фыкъеджи щыуагъэхэр къэвгъуэтыж.

Уадэ, уэрэд, уынэ, лъэуей, псэуыщхъэ, хуыщхъуэ, гуащэ, гъуыщI, къуажэ, кхъуыжь.

КьифтхыкI, щIалэ цыкIум и щыуагъэхэр зэгъээхуэжауэ.

Сыт щыуагъэхэр щIалэ цыкIум ищынкIэ щIэхуар? Сыт абы имыщIэр?

56. Бжыгъэхэр къэвгъэсэбэпурэ зэпэплимэ цыкIухэм хьэрфхэр ифтхэж. Хьэрфхэм кьахэфщыкIа псалъэхэм фыкъеджэ.

1 – э, 2 – н, 3 – п,

4 – гу

3 1 4 2

--	--	--	--

1 – п, 2 – э, 3 – ху

4 – хъ

3 1 4 2

--	--	--	--

Макъ ы къапсэлъу, ауэ хьэрф ы щамытх щыплэр къэвгъуэти псалъэхэм дамыгъэ цыкIу (✓) тевгъэувэ.

57. КъифтхыкI. Скобкэхэм дэтхэм щыщу тэмэмыр псалъэхэм хэвгъэувэж.

Нобэ (уы, у) рысыбзэ урок диIэщ. Усэр (гуы, гу) кIэ зэдгъэщIэнущ. Щхъэ (гъуы, гъу) бжэр зэIуахри (уы, у) нэм жьы къабзэ къыщIрагъахуэ.

58. Сурэтхэм фепль. Дэтхэнэ сурэтми и цлэр къы-жыфIэ.

Сурэтхэм я цлэхэр фтхы. Макъ ы кѡапсэлъу, ауэ хьэрф ы щамытх щыплэр кѡэвгъуэти дамыгъэ цыкълу (v) тевгъэувэ.

Хьэрф и-р

59. Псалъэхэм фыкѡеджэ.

Мис — ис, щлхьащ — ихьащ, дишащ — ишащ, мин — ин, хихащ — ихащ, питхьащ — итхьащ, кѡиклѡащ — иклѡащ, пищлѡащ — ищлѡащ.

Псалъитл кѡэс хэт хьэрф и-м кѡагъэлъагъуэ макъхэр зэщхьу плэрэ? Сыт хуэдэ хьэрфыра макъ и кѡэзыгъэлъагъуэр? Сыт хуэдэ хьэрфыра пычыгъуэ йы кѡэзыгъэлъагъуэр?

60. Псалъэхэм фыкѡеджэ. Псалъэхэр кѡызэры-ригъажьэ хьэрф и-м макъ и кѡигъэлъагъуэрэ хьэмэ пычыгъуэ йы кѡигъэлъагъуэрэ?

Иджы, ин, ипщэкълэ, ислъэмей, ищхьэрэкълэ, итхащ, ибжащ, иджыри, игъащлэкълэ, иджыпсту, иджыбла-гъэ.

Кѡифтхыкл. Пычыгъуэ йы кѡэзыгъэлъагъуэ хьэрф и-р щлэфтхьэ.

Псалъэм и къегъэжъаплэм пычыгъуэ йы къапсэлъмэ, хьэрф и ятх.

Къапсэлъ: йыныжь, йыджащ.

Ятх: иныжь, иджащ.

61. Цлэхэм фыкъеджэ. КъифтхыкI. Пычыгъуэ йы къэзыгъэлыагъуэ хьэрф и-р цлэфтхъэ.

Щ а п х ь э: Исмел.

Исмел, Исмэхыл, Инал, Индрис, Исуф, Ибрэхым, Иналыкъуэ, Индырбий.

Исуф цлэм хэт хьэрф у-м сыт хуэдэ макъ къыгъэлыагъуэрэ: макъзешэ хьэмэ макъ дэклъашэ?

62. Псалъэхэр фтхы, скобкэхэм дэтхэм щыщу тэмэмыр хэвгъэувэжурэ.

(И, Йы)смел щыр тракторкIэ (и, йы)ващ. Джэду шырым шэ (и, йы)реф. Къэфаклэуэм (и, йы)слъэмей ещI.

Хьэрф е -р

Псалъэм и къегъэжъаплэм пычыгъуэ йэ къапсэлъмэ, хьэрф е ятх.

Къапсэлъ: йэджэ, йэту.

Ятх: еджэ, ету.

63. Фыкьеджэ. Сыт хуэдэ пычыгъуэ щызэхэфхрэ псальэхэм я кьегъэжьаплэм?

Елэ, ехь, елэн, епхэ, есэп, ету, ежьужь, ещанэ, еклий, егуо.

КьифтхыкI. Пычыгъуэ йэ кьэзыгъэлягъуэ хьэрф е-хэр щIэфтхъэ.

64. Фыкьеджэ псальэхэм. Кьэвгъуэт пычыгъуэ йэ зэхахыу, хьэрф е щатх псальэхэр.

Елэн, елъащ, детх, сепсэлящ, егуо, щIешIэ, Екьуб, Ерустам, Бесльэн, чей, ерэхъу.

КьифтхыкI псальэхэр. Пычыгъуэ йэ кьэзыгъэлягъуэ хьэрф е-хэр щIэфтхъэ.

65. КьифтхыкI, скобкэхэм дэтхэм щыщү тэмэмыр псальэхэм хэвгъэувэжурэ.

(Е, йэ)хь, (е, йэ)шэ, (е, йэ)ту, (е, йэ)псальэ, (е, йэ)гугъу, (е, йэ)утхыпщI, (е, йэ)щанэ, (е, йэ)лыр-кьэш.

ЗэрырахьэкIым хуэдэу екьуа цыкIукIэ псальэхэр зэпывуд.

Хьэрф э-р кыизэрыкүэр

Хьэрф э-р адыгэбзэм кыщокүэ макъзешэ э кыгъэлыагыуэ: *тхэ, лажьэ, пылэ, /эщхьэ.*

Урыс псалъэхэр адыгэбзэкӀэ щатхкӀэ хьэрф э-м нэгъуэщӀ макъ кыгъэлыагыуэ [le], пычыгыуэм ещхьу кӀапсэлъу: *этаж, этажеркэ, экскурс.*

66. Сурэтым феплъ, хьыбар цыкӀум фыкъеджэ. Хьэрф э-кӀэ кыгъэжыа урыс псалъэхэр кӀэвгыуэт.

Еджакүэхэр экскурс шылащ. Абы цыкүхэм щалъэгъуащ экскаватор ин. Экскаваторым щыр кытырт. Ар зэрылажьэм яфлэгъэщлэгъуэну цыкүхэр еплъащ.

Хьыбар цыкүм псалъащхьэ кыхуэвгупсыс. ФипсалъэкӀэ кӀэфӀуэтӀж.

67. Псалъэухахэр кыфӀтхыкӀ.

Къалэ гъунэм элеватор ин шытщ. Абы гъавэр шагъэкъабзэ, шагъэгъущ. Элеваторым пэмыжыжьэу унэшхуэ щащӀащ. Ар къатитху мэхъу. Унэшхуэм лэжьакүэхэр щопсэу. Элеваторым еджакүэхэр экскурс макүэ.

Хьэрф э-кӀэ кӀегъэжьа урыс псалъэхэр щӀэфӀтхьэ.

68. Псалъэухахэр кыфӀтхыкӀ, упщӀэхэм я плӀэкӀэ жэуапхэр хӀэфӀтӀж.

Щ а п х ь э: Щыр кӀетӀ экскаваторым.

Тхылъыр тельщ (д э н э?). Щыр кӀетӀ (с ы т ы м?). Унэр зэтетщ (д а п щ э у?). Гъавэр яшэ (д э н э?). Метром йох (с ы т к л э?).

Фызыхуей псалъэхэр мыбыхэм къахэвгъуатэ: къа-

тищу, эскалаторкIэ, этажеркэм, элеваторым, экска-
ваторым.

Хьэрф ю, я-хэр

Ю, я хьэрфхэм дэтхэнэми макъитI къегъэлягъуэ: я-м къегъэлягъуэ йа, ю-м къегъэлягъуэ йу. Урысыбзэм щалэ мыхьэнэр ялэжу а хьэрфхэр адыгэбзэми къыщагъэсэбэп: Юрэ, яслъэ, ноябрь, июнь.

69. МазэцIэхэм фыкъеджэ. Урысыбзэм къызэры-
щагъэсэбэным хуэдэу къакIуэ хьэрф я-р къэвгъуэт.

Январь, сентябрь, октябрь, ноябрь.

ИлъэсыщIэм шыщIидзэр сыт хуэдэ мазэ?
МазэцIэхэр къифтхыкI. Хьэрф я-р щIэфтхъэ.
Хьэрф я-м сыт хуэдэ макъхэр къигъэлягъуэрэ?

70. Псальэухахэм фыкъеджэ. Урысыбзэм къызэ-
рыщагъэсэбэным хуэдэу къакIуэ хьэрф ю, я-хэр зыхэт
псальэхэр къэвгъуэт.

Сэ хъэ бэлыхь сIлэщ. Ар цыкIунитIэу уэрамым
къыщызгъуэтат. Абы цIэуэ фIэсщаш Ютэ. Хъэ цыкIур

губзыгъэ дьдэ хъуаш, жыплэр кыгуро-
луэ. Ар кызырызгъуэтрэ сентябрым
ильэс ирокъу.

**Абы псальэм и кьегъэжьаплэ хьэрф а-м сыт хуэдэ
макъ кыгъэлягъуэрэ?**

**Цыкыр псальэм кыщывгъуэт макъ ы къапсэлыу,
ауэ хьэрф ы щамытх щыплэр.**

**Псальэухахэр кыфтыкI, ю, я хьэрфхэр зыхэт
псальэхэр щэфтхъэ.**

**71. Фыкъеджэ. Скобкэхэм дэтхэм щыщу дэтхэнэра
тхын хуейр?**

Л(йу, ю)дэ, (Йу, Ю)рэ, (Iе, э)ккурс, (йа, я)слъэ,
(йо, ё)лкэ, (Iе, э)тажеркэ, и (йу, ю)нь, (Iе, э)кза-
мен.

**КыфтыкI, скобкэхэм дэтхэм щыщу тэмэмыр
псальэхэм хэвгъэувэжурэ.**

Хьэрф ё-р

**72. Псальэухахэм фыкъеджэ. КыжыфIэ, псальэ
кыхэгъэщахэм щыщу зыр пычыгъуэ йо-кIэ, адрейр
хьэрф ё-кIэ сыт кыщIегъэжьар?**

Илъэсыщлэ **ёлкэ** школым щагъэуващ. ЦыкӀухэр музыкэ гъэщлэгъуэн **йодалуэ**.

КъифтхыкӀ. Хьэрф ё-кӀэ кӕгъэжъа псальэр щӀэф-тхъэ.

Хьэрф ё зыхэт урыс псальэхэр адыгэбзэкӀэ щатхкӀэ, а хьэрфыр урысыбзэм кӕызэрыщагъэсэ-бэным хуэдэу кӕонэж: *ёлкэ, шофёр, монтёр.*

73. Псальэухахэм фыкӕеджэ. Хьэрф ё зыхэт псальэхэр кӕэвгъуэт. КӕыжыфӀэ, сыт а псальэхэм хьэрф ё щӀыхэтыр.

Алӕнэ бостей дахэ хуадащ. Машинэр стартёркӀэ зэщӀагъанэ. Данил шофёру еджащ.

КъифтхыкӀ. Хьэрф ё зыхэт псальэхэр щӀэфтхъэ.

74. Псальэхэм фыкӕеджэ, макъ дэхуахэр хэвгъэ-увэжурэ.

Пулем..т, мином..т, шоф..р, монт..р, старт..р, вертол..т.

Псальэхэр къифтхыкӀ, хьэрф дэхуахэр хэвгъэувэ-журэ.

Макъ дэклүашэ жыгъыжыгъхэмрэ дэгүхэмрэ

75. Фыкъеджэ псальэ зэгъусэхэм.

Жэ – шэ, данэ – танэ, жыы – щы, бадзэ – бацэ.

Фыщлэдэлут, дауэ къэфпсэльрэ жэ, шэ псальэхэр. Сыт хуэдэ макъхэра земыщхьыр, сыт хуэдэ макъхэра зэщхьыр? Дауэ къэфпсэльрэ данэ, танэ псальэхэр? Жыы, щы псальэхэр? Бадзэ, бацэ псальэхэр-щэ?

Макъ дэклүашэхэр тлууэ ягуэш: макъ дэклүашэ жыгъыжыгърэ макъ дэклүашэ дэгүрэ. Макъ дэклүашэ жыгъыжыгъхэр щлэжыуэ щлэту къапсэль, макъ дэклүашэ дэгүхэр даущ мащлэ щлэту къапсэль.

Макъ дэклүашэ жыгъыжыгъхэмрэ дэгүхэмрэ ящыщ зыбжанэ зэгүэгъу мэхъу: б-п, в-ф, г-х, гук, гъ-хъ, гъу-хъу, д-т, дж-ч, дз-ц, жь-щ, ж-ш, з-с, л-лъ.

Адрей макъ дэклүашэхэр гүэгъу ямылэу къоклүэ. Псальэм папщлэ: м, н, р, пл, цл, кл.

76. Псальэхэм фыкъеджэ.

Гуэл – куэбжэ, ваклүэ – фошыгъу, джэд – чыцл, дзэл – цыджанэ, гъубжэ – хъуржын, гуащэ – кусэ.

Псальэ зэгъусэхэр кыызэрегъэжъа макъхэр зэ-
вгъапщэ.

Макъитым щыщу дэтхэнэр макъ дэкIуашэ
жыгыжыгъ? Дэтхэнэр макъ дэкIуашэ дэгү?

фошыгъу

77. ЯпэщIыкIэ кыыхэфтхыкI макъ дэкIуашэ
жыгыжыгъ къэзыгъэлягъуэ хьэрфкIэ къегъэжъа
псальэхэр, иужькIэ фтхыж макъ дэкIуашэ дэгү къэ-
зыгъэлягъуэ хьэрфкIэ къегъэжъа псальэхэр.

Баш, пэш, гъуджэ, хъумпIэцIэдж, джэш, чын, задэ,
сыхьэт, жьауэ, щабэ, гуэл, кусэ.

78. Фыкъеджэ. Къэвгъуэт макъ дэкIуашэ жыгыжыгъ
къэзыгъэлягъуэ хьэрфкIэ къегъэжъа псальэхэр.

Джыдэ, джэш, чей, джэду, чы, чын, джэд, чыцI,
чырбыш, джанэ, чымпэ, джэдыгу.

чырбыш

КыыхэфтхыкI макъ дэкIуашэ жыгыжыгъ къэзыгъэ-
лягъуэ хьэрфкIэ къегъэжъа псальэхэр.

79. Сурэтхэм феплъ. Псэущхьэхэм зэреджэ цIэхэр

фтхы. Макъ дэклүашэ дэгу къэзыгъэлягъуэ хьэрфхэр щлэфтхъэ.

80. ЯпэщлыкIэ кыыхэфтхыкI макъ дэклүашэ жьгыжыгъ къэзыгъэлягъуэ хьэрфхэр, иужыкIэ фтхыж макъ дэклүашэ дэгу къэзыгъэлягъуэхэр.

Ч, б, д, с, г, ф, л, ж, ль, ш, х, гъу, дж, ц, дз, п.

Макъ дэклүашэ жьгыжыгъхэр дауэ къэтпсэлърэ?
Макъ дэклүашэ дэгүхэр-щэ?

81. Зэгүэгъу фщлыурэ кыифтхыкI макъ дэклүашэ жьгыжыгъ къэзыгъэлягъуэ хьэрфхэмрэ макъ дэклүашэ дэгу къэзыгъэлягъуэ хьэрфхэмрэ.

Щ а п х ъ э: б — п.

Б, в, гъ, д, дз, ж, жь, з, л.

Ш, ц, п, ль, с, щ, хъ, ф, т.

Хьэрф зэгуэткIэ къагъэлыагъуэ макъхэр

82. Фыкъеджэт хьэрф зэгуэтхэм. Сыт хуэдэ макъ къагъэлыагъуэрэ абыхэм: макъзешэ хьэмэ мань дэ-кIуашэ?

Гъ, хъ, къ, ль, кхъ, хь, жь.

А макъхэр хэту псалъэ зыбжанэ къэвгупсыс.

Щ а п х ъ э: гъатхэ, хъарбыз.

83. Псалъэ сатыр къэс псалъэуха кыыхэфщIыкI. Псалъэухахэр фтхы. Дауэ кърагъажьэрэ псалъэухар? И кIэм сыт хуэдэ нагъыщэ ягъэуврэ?

ЩIымахуэ, къэкIуаш, дьдэр.

Къесащ, куу, уэс.

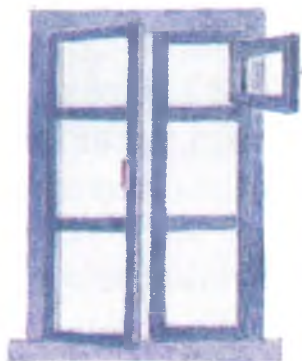
IэжьэкIэ, бгы, цIыкIухэр, къожэх, задэм.

ЦIыкIур, псы, зэпрыщтыкIащ.

Хьэрф зэгуэтхэр щIэфтхэ.

**84. Сурэтхэм фепль. Дэтхэнэми кыгъэлягъуэм и цлэр кыжыфлэ. Псальэ кыэс хьэрф зэгүэтклэ кыэгъэ-
льэгъуа макъ зыхэт пычыгъуэр кыэвгъуэт.**

**Псальэхэм я кыегъэжыаплэ пычыгъуэхэр: псы-, пклэ-,
куэ-, лъэ-, щхьэ-, шы-.**

**Сурэтхэм я цлэхэр фтхы, хьэрф зэгүэтхэр щлэф-
тхьэ.**

85. Псалъэуха къэс зы псалъэкIэ зэфхъуэкI. Псалъэхэр фтхы.

Зэманыр къэзыгъэлыагъуэ предмет. Джэдым къриш шыр цыкIу. ХъэжакIуэ щыкIуэкIэ гуэдзыр зракIутэр. Тракторым пыщIауэ щыр зэравэр. Зи щыфэм цыуэ тетыр банэ защIэ.

Хъэрф зэгуэтхэр щIэфтхъэ.

КъыщапсэлыкIэ Iупэр хъурей хъууэ сыт хуэдэ макъхэр щыIэ? Ахэр сыт хуэдэ хъэрфхэмкIэ къагъэлыагъуэрэ? Хъэрфхэр фтхы.

86. Хъыбар цыкIум фыкъеджэ. Псалъэ кыыхэгъэщахэм хэт хъэрф зэгуэтхэр къэвгъуэт.

Къанжэхэр

Къанжэхэм абгъуэ быдэ яIэщ. Абыхэм я абгъуэр жыг **дыкъуакъуэм** лыагэу **дащIыхь**. Абгъуэм и хъуреягъыр банэщ. Банэ Iэмбатэм и кум абгъуэ щабэр иращIыхьыж. А абгъуэм шырхэр **къыщраш**. **Куэд йощакIуэ** къанжэ шырхэм. Ауэ абыхэм зэи зыри **ялъэлэсыфыркъым**.

Псалъэ кыыхэгъэщахэр кыыхэфтхыкI. Хъэрф зэгуэтхэр щIэфтхъэ.

87. Псальэхэм фыкьеджэ макъ дэхуахэр хэвгъэувэжурэ. Къыжыфлэ, сыт хуэдэ хьэрфклэ къагъэлягъуэрэ а макъхэр: хьэрф зэгуэтклэ хьэмэ хьэрф закъуэклэ.

..занэ, шэмэ..., мэра..э, мэлы..э, шыры..., ..эбыстэ, ..ыджэбз, б..эжъей, ..эмбылу.

**Къифтхыкл, хьэрф дэхуахэр хэвгъэувэжурэ.
Кхъу, кly, хъу, къу макъхэр дауэ къэтпсэльрэ?**

88. Псальэжхэм фыкьеджэ.

Зызыгъэгусэ lыхьэншэщ. Умыщlэм ущlэупщlэныр емыкlyктым. Лъабжъэ зимылэ жыгыр мэгъуж. lущыр щэ мэхэнджащэ.

Къифтхыкл, хьэрф зэгуэтхэр щlэфтхъэ.

Гъу, гу, жь макъ дэкlyашэ жьгъыжьгъхэм къахуэфхь абыхэм я гуэгъу макъ дэкlyашэ дэгухэр.

Ударенэ

● **Сыт ударенэ жыхуалэр?**

89. Псальэхэм фыкьеджэ. Гу лъыфтэ псальэхэр зэрызэхэт пычыгъуэхэм щыщу зым макъыр нэхь зэрыхакъузэм.

Куэбжэ, пылэ, гуащэ, къуажэ, август.
Уэрэд, клэстум, сыхьэт, бостей, тенджыз.

клэстум

Фыкъеджэжыт япэ сатырым хэт псалъэхэм. Хэкъузауэ къапсэлыр сыт хуэдэ пычыгъуэра? Япэра хьэмэ етӀуанэра?

ЕтӀуанэ сатырым хэт псалъэхэми фыкъеджэ. Псалъэ къэс кыщывгъуэт нэхъ хэкъузауэ къапсэль пычыгъуэр.

Псалъэр зы пычыгъуэ нэхърэ нэхъыбэ хьумэ, а пычыгъуэхэм щыщу зым макъыр нэхъ хэкъузауэ къапсэль. Абы ударенэклэ йоджэ.

Ударенэ дамыгъэр (´) хэкъузауэ къапсэль макъ-зешэр къэзыгъэлыагъуэ хьэрфым трагъэувэ: ма́хуэ, махуэ́фӀ, махуэ́шхуэ.

90. Псалъэхэм фыкъеджэ. Макъклэ кыыхэвгъэщ псалъэ къэс ударенэр зытехуэ пычыгъуэр.

Пылэ, хьарбыз, Налшык, хадэ, балыджэ, гуахъуэ, шынакъ, лъэмыж, пхъэлэщэ, трактор, сыхьэт, шыщӀэ.

Къифтхыкл. Псалъэхэм ударенэ дамыгъэр(´) те-

вгъэувэ. Пычыгъуищ хъу псальэхэр къэвгъуэти щлэ-фтхъэ.

91. Псальэ зэгъусэхэм фыкъеджэ. Ударенэр зы-техуэ пычыгъуэр псальэ зэгъусэ къэс тэмэму кыищы-вгъуэт.

Жылэ – жылэфI, псынэ – псынащхъэ, гуцэ – гуцэкъу, куэбжэ – куэбжэшхуэ, унэ – унэщлэ.

КъифтхыкI. Ударенэ дамыгъэр (´) тевгъэувэ.

Гуцэ псальэм сыт хуэдэ макъ щызэхэпхрэ хъэрф-кIэ къамыгъэлыагъуэу?

92. Къехыгъуэ къэс пычыгъуэ кыихэфхыурэ пса-льэ къахэфщыкI. Псальэхэр фтхы.

уэ	хъэт	гъа	щэ
сы	рэд	на	тхэ
нар	Iэ	хъар	быш
пы	сэ	чыр	тум
хъэ	тыху	кIэс	быз

Ударенэ дамыгъэр (´) тевгъэувэ.

93. Фыкъеджэ псальэхэм. ЯпэщыкIэ кыихэфтхыкI зи япэ пычыгъуэм ударенэ техуэ псальэхэр. ИужькIэ фтхыж зи етIуанэ пычыгъуэм ударенэр техуэхэр.

Партэ, бэлыто, фошыгъу, мафлэ, къанжэ, хьэпшыр,
тхылъымплэ, пцлщхъуэ, жьынду, лэбжъанэ.

тхылъымплэ

Ударенэ дамыгъэр тевгъэувэ.

Пцлщхъуэ псалъэм и къегъэжъаплэ хьэрф п-м сыт
хуэдэ макъ кыгъэлыагъуэрэ?

94. Сурэтхэм феплэ. Упщлэхэм жэуап ефт.

Сыт ищлэрэ
Ланэ?

Сыт ищлэрэ
Динэ?

Сыт ищлэрэ
Мурат?

**Жэуапхэр фтхы. Цлэхэм ударенэ дамыгъэр тев-
гъэувэ.**

95. Псальэ зэгъусэхэм фыкъеджэ. Ударенэр пычыгъуэ зэхуэмыдэхэм зэрытехуэм гу лыифтэ.

мáхуэ — махуэ́фл
мáстэ — мастéнэ
луáщхьэ — луащхьэ́шхуэ

уáдэ — уадéкл
хуáбэ — хуабéлуэ
ва́къэ — вакъéщлэ

Макъзешэ а-клэ къэхъуа зыхэт пычыгъуэм ударенэр телэпхъуклмэ, макъ а-р макъ э мэхъу. Къа-псаль: мэстэшхуэ, гуэхъуэкл, ауэ ятх мастэшхуэ, гуахъуэкл.

Ятхынур а-ми э-ми щызэхамыгъэклыфым деж, къызэрапщытэ псальэ кыхуахьри тэмэму псальэр зэратхынур къахутэ: къуажэшхуэ — къуажэ, лъа-къуэху — лъакъуэ.

96. Къифтхыкл, псальэ къэс къызэрапщытэ псальэ кыхуэфхьурэ. Макъ э-р къызэрагъэлыагъуэ хьэрф а-р щлэфтхьэ.

Щ а п х ъ э: псальэ́жь — псальэ.

псальэ́жь — ... .
вагъуэ́шхуэ — ... .
махуэ́фл — ... .

фальэ́шхуэ — ... .
джанэ́щлэ — ... .
бажэ́жь — ... .

97. Псальэуахэм фыкъеджэ. Фыкъызэджар фигу ивубыдэ.

Дэ махуэкум шкIэ цыкIу кытхуальхуащ. Ар
натIэхуш. ШкIэр нанэ шэ ирегъафэ.

**Фи тхылъыр зэтефпи фыкыызэджар фигу зэри-
вубыдам хуэдэу фтхыж.**

Махуэку, натIэху псалъэхэм щыщIэфтхъэ макъ э
кызыгъэлягъуэ хьэрф а-р.

Адыгэ алфавит

● Сыт алфавиткIэ зэджэр?

Хьэрфхэр псори ягъэува хабзэм тету зэкIэлъы-
хьамэ, абы алфавиткIэ йоджэ.

Адыгэ алфавитыр хьэрф 59-рэ мэхъу. Дэтхэнэ
хьэрфми езым и увыпIэрэ и цIэрэ илэжщ.

98. Фыкъеджэ хьэрфхэм я цIэхэм.

А а а	Э э э	Б б бы	В в вы	Г г гы	Гу гу гу(ы)	Гъ гъ гъы
Гъу гъу гъу(ы)	Д д ды	Дж дж джы	Дз дз дзы	Е е йэ	Ё ё йо	
Ж ж жы	Жъ жъы	З з зы	И и йы	Й й й(ы)	К к кы	Ку ку ку(ы)

Кl кl кlы	Kly кly кly(ы)	Къ къ къы	Къу къу къу(ы)	Кхъ кхъ кхъы	
Кхъу кхъу кхъу(ы)	Л л лы	Лъ лъ лъы	Лl лl лы	М м мы	Н н ны
О о о	П п пы	Pl пл пы	Р р ры	С с сы	Т т ты
У у у,у(ы)	Ф ф фы	Fl фl фы	Х х хы	Ху ху ху(ы)	Хъ хъ хъы
Хъ хъ хъы	Хъу хъу хъу(ы)	Ц ц цы	Цl цl цы	Ч ч чы	
Ш ш шы	Щ щ щы	Щl щl щы	Ы ы ы	Ъ ъ твердый знак	Ь ь мягкий знак
Ю ю йу	Я я йа	l ly	ly ly ly(ы)		

Макъ къамыгъэлъагъуэу хъэрф дапщэ хэт алфавитым?

99. Фтхы псалыплл алфавитым и япэ хъэрфымклэ, ещанэ хъэрфымклэ, епщланэ хъэрфымклэ, епщыкlyтхуа-

нэ хьэрфымклэ кьригъажьэу. Ударенэ дамыгъэр псальэхэм тевгъэуэ.

100. Сурэтхэм фепль, упщлэхэм жэуап ефт.

Сыт пхъэхклэ ящлэр? Сыт уадэклэ ящлэр? Сыт пхъэпс-клэ ящлэр? Сыт лэдэклэ ящлэр? Сыт джыдэклэ ящлэр? Сыт бдзумэклэ ящлэр?

Алфавитыр зэрызэклэлыклуэм тету фтхы пхъащлэ лэмэпсымэхэм я цлэхэр.

Пхъэх, лэдэ, уадэ, джыдэ, пхъэпс, бдзумэ.

Уадэ, бдзумэ псальэхэм хэт хьэрф у-р щлэфтхъэ: макъзешэ кьэзыгъэлыагъуэр зы екъуаклэ, макъ дэклуашэ кьэзыгъэлыагъуэр екъуаитклэ.

101. Псальэхэр фтхы алфавитыр зэрызэклэлы-клуэм тету. Хьэрф дэхуахэр хэвгъэуэж.

Ф...шыгъу, ...ырбыш, лъэ...хъуамбэ, лэ...хъуам-
бэ, шындыр...о, хъэ...шыр, ...афлэ, щхъэгъу...жэ,
щ...ху.

лъэпхъуамбэ

лэпхъуамбэ

**Псалъэхэр тэмэму зэрыфтахар псальалъэ цыклым-
клэ къэфпщытэж.**

102. Къифтхыкл адыгэ тхаклуэхэм я унэцлэхэмрэ
цлэхэмрэ алфавитклэ зэклэлыклуэу. Къэвгъэсэбэпынур
унэцлэхэр къызэрегъэжъа хъэрфхэрщ.

Школ библиотекэм къашащ тхылъыщлэ зыкъом:
Щоджэнцыклу Алий, Шортэн Аскэрбий, Клыщокъуэ
Алим, лутыж Борис, Налс Заур, Къэрмокъуэ Мухъэ-
мэд, Елгъэр Кашиф, Бицу Анатола сымэ ятхауэ. Ал-
фавитыр зэрызэклэлыклуэм тету дауэ тхылъхэр зэклэ-
лыгъэувын хуей?

103. Къифтхыкл къуажэцлэхэр алфавитым тету.

Аруан, Лашынкъей, Къэрэгъэш, Шордакъ, Нартан,
Псыгуэнсу, Сэрмакъ, Урыху, Дей, Ерокъуэ, Зеикъуэ,
Хъэбзэ.

Урыху псалъэм къыщывгъуэт макъ ы къапсэлъу, ауэ
ямытхыу, абдежым дамыгъэ цыклу (✓) тевгъэувэ.

Унэцлэхэмрэ цлэхэмрэ хьэрфышхуэклэ кьрагъажьэу зэратхыр

104. Усэм фыкъеджэ.

Жаннэ анэм долэпыкъур,
Сыт лэжыгъи зэфлегъэкл.
Зэхетхьэщлэ я хьэкъущыкъур,
Удз баринэри егъэкл.

Тхьэзэплъ Хьэсэн

Къыжыфлэ хьыджэбз цыклум и цлэр. Къыжыфлэ
усэр зытхам и унэцлэхэмрэ и цлэхэмрэ. Сыт хуэдэ хьэрфклэ
къегъэжъа хьыджэбз цыклум и цлэр, усэр зытхам и
унэцлэхэмрэ и цлэхэмрэ?

105. Фыкъеджэ.

Бабыщ анэм кьришашц бабыщ шыр къом. Ахэр,
тхьэклумэкыхьым и клэм ещхьу, щабэт, сэхуран
гъэгъам хуэдэу, гъуэжът. Абыхэм зы флыцлэ цыклү
закъуи яхэтт.

Зэгуэрым бабыщ анэм мурад ищлашц и бынхэр
псым ишэу есыклэ яригъэщлэну.

Шырхэм псы яльэгъуатэкъым. Абыхэм ящлэртэкъым есыклэ.

Анэм бабыщ шырхэр джэдэщым къыщлишащ. Бабыщ быныр пщлантлэм зэрыдэхри псым кӀуащ.

Нало Заур

Хэт фыкъыизеджар зытхар? Абы и унэцлэмрэ и цлэмрэ сыт хуэдэ хьэрфклэ къегъэжъа?

Фыкъыизеджар Ӏыхьэ дагщэу зэхэль?

Япэ Ӏыхьэм сыт зи гугъу ищӀыр? ЕтӀуанэ Ӏыхьэм-щэ? Ещанэм-щэ?

ЕтӀуанэ Ӏыхьэмрэ ещанэ Ӏыхьэмрэ къифтхыкӀ. Зыщывмыгъэгъупщэ, Ӏыхьэр ятхыну къыщрагъажьэкӀэ, сатыр щлэдзаплэм тӀэкӀу къызэрыпэщӀэкӀуэтыр.

Текст ятхыну къыщыщлэдзэкӀэ, япэ псалъэр сатыр щлэдзаплэм тӀэкӀу къыпэщӀагъэкӀуэт. Абы сатыр *плъыжьклэ (красная строкаклэ)* йоджэ. Текстым щыщӀу щлэуэ мыхьэнэ къэзыгъэлъагъуэ дэтхэнэ Ӏыхьэри сатыр плъыжьклэ кърагъажьэ.

106. Фыкъеджэ.

Нобэ классым щыдежурнэщ Иуан Быцэ. Батыр Билал гъэгъахэм псы щлэкӀэ. Жыгун Салимэрэ Даур Хьээрэтрэ къабзагъэм кӀэлъоплъ.

**Фызэджам кыыщывгъуэт унэцлэхэмрэ цлэхэмрэ.
Сыт хуэдэ хьэрфклэ кьегъэжъа унэцлэхэмрэ цлэхэм-
рэ?**

Унэцлэхэмрэ цлэхэмрэ щатхклэ хьэрфышхуэклэ
кърагъажъэ: *Багъ Сулытлан, Уэзы Мадинэ.*

**107. Сурэтхэм фепль. Къыжыфлэ, сыт сурэт кьэс
щыфльагъур.**

**Псальэ гуп кьэс псальэуха кьыхэфщыкл сурэтхэм
теухуауэ. Псальэухахэр фтхы.**

Псыфклэ, Хьэсанш, хьыдан, доскар, елъэщл.
Удз, щлэклэ, Данэ, псы, гъэгъам.
Унэ, Мурат, бжэндэхъу, зэрелулл.

Цлэхэр кьызэрегъэжъа хьэрфышхуэхэр щлэфтхъэ.

108. Псальэхэм фыкъеджэ. Ахэр кыфтыкы, точкэхэм я пэккэ запятой вгъэувурэ. Сыт хуэдэ псальэхэр хьэрфышхуэккэ къевгъэжъа, сыт хуэдэ псальэхэр — хьэрф цыккыккэ?

Зурят. Тхылъ. Мэз. Лалуцэ. Лъэпэд. Азэмэт. Бзу. Іэжъэ. Мэзан. Кулэ. Уэрэд. Умар. Шыпхъу. Лалинэ. Ручкэ. Дисэ.

Хьэрфышхуэккэ кърагъажъэ псальэхэр щэфтхъэ. Сыт а псальэхэр хьэрфышхуэккэ къыщлэгъэжъар?

109. Кыфтыкы. Скобкэхэм дэт хьэрфхэм шыщу мыхъэнэккэ езэгъыр хэвгъэувэж.

Налшык зоопаркым (А, а)слъэн исщ. Си ныбжьэгъу (А, а)слъэнрэ сэрэ дызэбгъэдэсу доджэ. Нобэ (С, с)урэт тхынымккэ урок дилэщ. Си анэ (С, с)урэт дэрбээрщ.

Хьэрфышхуэккэ кърагъажъэу ятх цлэхэр щэфтхъэ. Сыт псальэ щэфтхъахэр хьэрфышхуэккэ къыщлэгъэжъар?

110. Фыкъеджэ. Кыфщлэ, фызэджар псальэуха дапщэ хъуми.

Мы гъэм дэ доджэ усаккы Налы Заур и усэхэм

тхаклуэ Къэрмокъуэ Хьэмид и таурыхъхэми деджэну
тфлэфлщ Къардэн Бубэ и рассказхэми дыдахьэх.

**КъифтхыкI псальэухауэ зэпыудауэ. Хабзэр зы-
щывмыгъэгъупщэ: псальэухар хьэрфышхуэкIэ къра-
гъажьэ, и кIэми точкэ ягъэув.**

**УнэцIэхэмрэ цIэхэмрэ кыызэрегъэжьа хьэрфы-
шхуэхэр щIэфтхъэ.**

**111. КъифтхыкI. Точкэхэм я плэкIэ унэцIэрэ цIэрэ
хэвгъэувэж.**

Сэ си партэгъуш ... . Си ныбжьэгъу ... дахэу сурэт
ещI. Сэрэ ... рэ нобэ классым дыщыдежурнэщ. Си
шыпхъу ... таурыхъ куэд ещIэ.

**Сыт хуэдэ хьэрфкIэ кьевгъэжьа унэцIэхэмрэ цIэ-
хэмрэ? Сыт щхьэкIэ?**

**112. Псальэ гуп къэс псальэуха кыыхэфщыкI. Пса-
льэухахэр фтхы.**

Кыщым. Мурат. ГъукIэу. Щолажьэ.
Гъатхэм. ЦыкIухэр. Къольэтэж. Бзу.
Бажэ. Гъуэм. ЦыкIур. МэщакIуэ. КъикIыурэ.
Ныбжьэгъу. Дызэрогъэпэж. Идаррэ. Си. Сэрэ.
Къанжэ. Флэст. Жыгыщхьэм. КIакIэр.

Псэущхьэхэм флащ цлэхэр хьэрфышхуэклэ кьрагъажьэу зэратхыр

113. Фыкъеджэ.

Гъэмахуэр къэсаш. Каникулым щидзащ. Хьээр-
рэтрэ Музрачрэ псыежэхым клуээрэ загъэпскI, дыгъэ
зрагъэу. Сыт щыгъуи абыхэм ядэщыгъуш Ушт. Ушт
хьэмасклэщ. Ушт псы лүфэм лүсщ, щалэ цыкIухэм за-
гъэпскI. Зэзэмызэ щалэ цыкIухэм псым здашэ Къуа-
гуи.

**Къэвгъуэт хьэхэм флащ цлэхэр. Сыт хуэдэ хьэрфклэ
къегъэжъа хьэхэм флащ цлэхэр?**

Псэущхьэхэм флащ цлэхэр хьэрфышхуэклэ
къегъэжъауэ ятх: жэм *Дахэпс*, хьэ *Ушт*, щынэ *ТIэфэ*,
джэду *Гъурнау*, шы *Альп*.

**114. Фыкъеджэ. КъифтхыкI. Псэущхьэхэм флащ
цлэхэр къэвгъуэт. А цлэхэр сыт хуэдэ хьэрфклэ кьра-
гъажьэрэ?**

Ди дадэ мэлыхъуэщ. Абы долэпыкъу мэлыхъуэхьэ-
хэу Парийрэ Къуагуэрэ. Къуагуэ хьэпшыр цыкIуитI

къильхуат. Дадэ абыхэм цлэуэ яфлищаш Джэлэсрэ Те-
уэрэ. Ахэри ин хъуаш. Абыхэм мэл гуартэм ауи жы-
жьэу дыгъужь кърагъэкӀуалӀэркъым.

**Иужь дьдэ псалъэухам къыщывгъуэт у дамыгъэ
зыхэт хьэрф зэгүэтхэр. А хьэрфхэр щлэфтхьэ.**

**115. Псалъэухаищ зэхэфлхьэ, къехыгъуэхэм къы-
щыхьа псалъэхэр къэвгъэсэбэпурэ.**

джэду

Дахэпс

мэчачэ

ажэ

Гъурэ

мэбу

жэм

Екъуб

мэпщлэу

**Псэущхьэхэм зэреджэ цлэхэр екъуа нэшэкъашклэ,
флщ цлэхэр зы екъуаклэ щлэфтхьэ.**

**116. Къифтхыкл, точкэхэм я плэклэ псэущхьэхэм
флщ цлэхэр хэвгъэувэжурэ.**

Дисанэ хьэмасклэ цыкӀу илэщ. Абы хьэмасклэм цлэуэ
флищаш ... . Щынэ цыкӀу ялэти, абыи флищаш ... . Ахэр
иджы зэдоджэгу.

Къагъэсэбэп псалъэхэр: *Тлэфэ, Масклэ.*

Псэущхьэхэм флщ цлэхэр щлэфтхьэ.

117. Фыкъеджэ псэущхьэхэм флащ цлэхэм. Фегуп-сыс, сыт хуэдэ цлэхэр сыт хуэдэ псэущхьэхэм флащ-рэ.

Нагъуэ, Мащлэ, Дахэпс. Брул, Альп, Тхъуэжьей.
Гъурэ, Клуцэ, Лъапэху. Ушт, Къуагуэ, Парий.

ФТХЫ.

Шыхэм флащ цлэхэр: ... .

Жэмхэм флащ цлэхэр: ... .

Хьэхэм флащ цлэхэр: ... .

Джэдухэм флащ цлэхэр: ... .

Нэгъуэщл сыт хуэдэ цлэхэр фщлэрэ шым, жэмым, хьэм, джэдум флащү?

118. Псальэухахэм фыкъеджэ. Фызэджар фигу ивубыдэ.

Фатимэ чыцл цыкly илэщ. Абы Былэклэ йоджэ. Былэ цыкly къуейщлейщ. Фатимэ и чыцыр фыуэ елъагъу.

Фызэджар фтхыж, фигу зэриуубыдам хуэдэу. Хьэрфышхуэклэ кърагъажьэу ятх псальэхэр щлэфтхьэ.

Къалэхэм, къуажэхэм, уэрамхэм, псыежэххэм я цлэхэр хьэрфышхуэклэ кърагъажьэу зэратхыр

119. Фыкъеджэ.

Налшык къалэ, Къамылыкъуэ къуажэ, Урыху псыежэх, Къатхъэным и цлэр зезыхьэ уэрам.

Сыт хуэдэ хьэрфклэ кърагъажьэу ятхрэ къалэцлэр, къуажэцлэр, псыежэхым и цлэр, уэрамым и цлэр?

Къалэхэм, къуажэхэм, псыежэххэм, уэрамхэм я цлэхэр хьэрфышхуэклэ кърагъажьэри ятх: *Бахъсэн къалэ, Дей къуажэ, Балькъ псыежэх, Шортэным и цлэр зезыхьэ уэрам.*

120. Фыкъеджэ. Хъыбар цыкълум псальщхъэ къы- хуэвгупсыс.

Дэ Псыкълэху къуажэм дыщопсэу. Гъатхэ каникулым школ автобусымкӀэ Тырныауз къалэ экскурс дыкълуат. ДыздэклӀуэм Бахъсэн къалэм дыдэклащ. Зеикъуэ къуажэшхуэри Жанхъуэтекъуэ къуажэ дахэри тлъэгъуащ. Тызыл псыежэхым телъ лъэмыжми диклащ.

Хъыбар цыкълум къыхэфтхыкӀ къалэцӀэхэр, къуажэцӀэхэр, псыежэхым и цӀэр. ЦӀэхэр къызэрегъэжъа хъэрфышхуэр щӀэфтхъэ.

Щапхъэ: Псыкълэху къуажэ, ...

121. Фи адресыр фтхы щапхъэхэм языхэзым тету.

а) Тэрч къалэ, Къанкъуэщым и цӀэр зезыхъэ уэрам, унэ 7, фэтэр 21. Къущхъэ Хъэчим.

б) Шэджэм район, Лашынкъей къуажэ, Къаныкъуейм и цӀэр зезыхъэ уэрам, унэ 25, Пщыбий Абдул.

122. Фыкъеджэ.

1. Си адэшхуэр Алътуд къуажэм щопсэу. 2. Дуней псом щыцӀэрыӀуэщ Санкт-Петербург къалэр. 3. Гъэмахуэм Башир щылащ Нарткъалэ щыпсэу и анэшхуэм

деж. 4. Балъкъ псыежэхым Іусц Сэрмакъ къуажэр. 5. Зэгуэр Чыщбэч псыежэх цыкІум Іусу щытащ Ашэбей къуажэшхуэр.

КъифтхыкІ хьэрфышхуэкІэ кърагъажьэу ятх псальэхэр, запятойкІэ зэпэщІэфхыурэ.

Щ а п х ь э: *Альтуд къуажэ, ...*

123. ХьэрфышхуэкІэ кърагъажьэ псальэхэр кыхэфтхыкІ, запятойкІэ зэпэщІэфхыурэ.

Щ а п х ь э: *Ерокъуэ къуажэ, ...*

Ерокъуэ къуажэ. Псынэ щыІэ. Псынэдахэ къуажэ. Шэрэдж псыежэх. Шы къарэ. Гъубжокъуэ Лиуан. Бгы лъагэ. Тамбукъан гуэл. ШыщІэ цыкІу. Налэ Заур. Щы-махуэ щыІэ. Хьэ Парий.

Х э т? С ы т? упщІэхэм жэуап хуэхъу псальэхэр

Хэ т? С ы т? упщІэхэм жэуап хуэхъу псальэхэм предмет къагъэлъагъуэ. Хэ т? *Ланэ, дохутыр*. С ы т? *Жыг, тхылъ, бажэ*.

● **Сыт хуэдэ псальэхэра хэ т? упщІэм жэуап хуэхъур? Сыт хуэдэ псальэхэра с ы т? упщІэм жэуап хуэхъур?**

124. Фыкъеджэ.

Гуэдз, кIэртлоф, къэбыстэ, хъарбыз, бажэ, щыхь, жэм, шы, бжэн, унэ, тхылъ, гуащэ, Iэжьэ, ручкэ.

Фызэджа псалъэхэр сыт хуэдэ упщIэм жэуап хуэхьурэ? Фтхы псалъэхэр.

Щапхъэ: С ы т? Гуэдз, ...

125. Фыкъеджэ. Хъыбар цыкIум псалъащхъэ кы-хуэвгупсыс.

Мэзыр сэбэпышхуэщ. Мэз здэщылэм уэшх нэхъы-бэрэ кыыщох. Жыгхэм хъуар ягъэкъабзэ. Мэзым кыыщокI **уэздыгъей, псей, кIей, пхъэхуей, жыгей.** Мэзым щопсэу **щыхь, мэз бжэн, мыщэ, бажэ.** Абыхэми мэзыр ягъэдахэ. Мэзыр хъумэн хуейщ.

УпщIэхэм жэуап ефт:

- 1) Сыт хуэдэ жыг лъэпкъхэр кыыщыкIрэ мэзым?**
- 2) Сыт хуэдэ псэущхъэхэр щыпсэурэ мэзым?**
- 3) Сыт хуэдэ упщIэм жэуап хуэхьурэ жыг лъэпкъ-хэмрэ мэз псэущхъэхэмрэ я цIэхэр?**

Псалъэ кыыхэгъэщэхэр кыыхэфтхыкI:

Щапхъэ: Мэзым кыыщыкI жыгхэр: (сыт?) уэз-дыгъей, ...

Мэз псэущхьэхэр: (сыт?) щыхь, ...

126. Псальэхэм фыкьеджэ. ЯпэщыкIэ еджэныгъэм епха предметхэм я цIэхэр кыхьэфтхыкI, итIанэ адреи псальэхэр фтхы.

Уэс, тетрадь, ручкэ, тхылъылъэ, кхъухь, къэрэн-дащ, щымахуэ, джэдыгу, доска, хьэпшыр, урок, пшэплъ, жьапщэ, мел, мэл, космос, къэрэндащылъэ, хьэрхьуп.

хьэрхьуп

Сыт хуэдэ упщIэм жэуап хуэхьурэ фтха псальэхэр? Сыт щхьэкIэ?

Кхъухь псальэм сыт хуэдэ макъ хэт хьэрфкIэ кья-мыгъэлягъуэу?

127. Фыкьеджэ псальэхэм.

Мурат, еджакIуэ, джэдыхьуэ, шофёр, егъеджакIуэ, Зулий, пшынауэ, сабий, нанэ, дохутыр, Динэ.

Сыт хуэдэ упщIэм жэуап хуэхьурэ фызэджа псальэхэр? Сыт щхьэкIэ?

КьифтхыкI. Псальэхэр жэуап зыхуэхьу упщIэр скобкэхэм дэвгъэувэ.

(... ?) ... , ...

Хэт? упщлэм жэуап хуохъу цыху къэзыгъэлъагъуэ псалъэхэр. Сыт? упщлэм жэуап хуохъу цыхухэм нэмышл нэгъуэщл предмет къэзыгъэлъагъуэ псалъэхэр. Хэт? *Хьэмид, сабий, нанэ, шыхуэ.* Сыт? *Жэм, къуанщлэ, мылэрысэ, унэ.*

128. Фыкъеджэ. Сыт хуэдэ псалъащхьэ хуэпщл хьуну хьыбар цыклум?

Жэщым **уэс** куу къесащ. Нэху щащ. **Цыхухэм** хьэнцэклэ уэс ятхъу. Абыхэм лъэс **лъагъуэхэр** ягъэкъабзэ. Плащлэу **цыкълухэр** школым маклуэ.

Псальэ кыыхэгъэщэхэм фыкьеджэ упщлэ хуэвгъэ-увурэ. Сыт хуэдэ упщлэ хуэуврэ а псальэхэм? Сыт щхьэ-клэ?

129. Кыыхэфтхыкл сыт? упщлэм жэуап хуэхьу псальэхэр.

Мажэ, жейщ, пхьы, гуэщ, дахэ, дадэ, псынэ, пша-хьуэ, инышхуэ, пылэ, жьауэ, бжэн, щлалэ, хьыджэбз, мэлъатэ, пщылэ, хадэ.

С ы т? ... , ... , ... ,

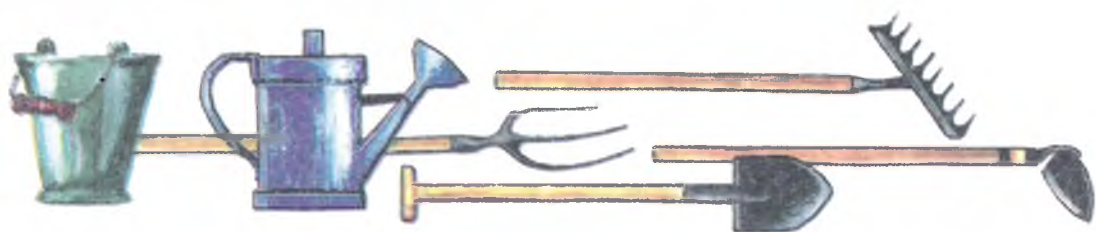
130. Кыыхэфтхыкл хэт? упщлэм жэуап хуэхьу псальэхэр.

Щхьэл, нанэ, къаз, бэлытоку, щаклуэ, шофёр, джа-нэ, Быцэ, жэмыш, бжэндэхьу, шклахьуэ, инженер, кхьужь, хьэндырабгьуэ, уэшх, вагьуэ, Мухьэмэд, бзу, лэжьэ, усаклуэ.

Хэт? ..., ..., ...,

131. Сурэтхэм фепль. Фтхы зэрылажьэ лэмэпсы-мэу сурэтым щыфлягьухэм я цлэхэр. Цлэхэр жэуап зыхуэхьу упщлэр скобкэхэм дэвгъэувэ.

Зэрылажьэ лэмэпсымэхэр: (... ?) ... .

132. Фыкъеджэ. Сыт хуэдэ псальэхэр хэт? упщлэм жэуап хуэхьурэ? Сыт хуэдэ псальэхэр сыт? упщлэм жэуап хуэхьурэ?

КъифтхыкI. Псальэ къэс жэуап зыхуэхьу упщлэр и пэм къит скобкэхэм дэвгъэувэж.

(... ?) мэз

(... ?) мэзхъумэ

(... ?) шы

(... ?) шыхъуэ

(... ?) пхъэ

(... ?) пхъащлэ

(... ?) трактор

(... ?) тракторист

(... ?) усэ

(... ?) усакIуэ

Мэзхъумэ псальэм пычыгъуэкIэ зэпыхауэ фыкъеджэ. ЕтIуанэ пычыгъуэм хьэрфкIэ къамыгъэлыагъуэу сыт хуэдэ макъ хэт?

133. Фыкъеджэ.

Щымахуэ жэщыр дэнэ щагъакIуэрэ къуалэбзухэм?

Къуанщлэхэр гупышхуэрэ жыгыщхьэм тесщ. Мэз

джэдхэр уэс щлагъым гъуэ щащIри щожей. Бзухэр гуэщ бжьыхьэкIапэхэм кIэщIэсщ. Тхьэрыкъуэхэр пкIэ-унэ хуабэм исщ.

КъифтхыкI къуалэбзухэм я цIэхэр. Фэри фцIыху къуалэбзухэм я цIэу щы-плIы пыфтхэж. Къуалэбзу-хэм я цIэхэр жэуап зыхуэхьу упщIэр скобкэхэм дэвгъэ-увэ.

Щапхъэ: Къуалэбзухэр: (...?) *къуанщIэ, ...*

Сыт хуэдэ? упщIэм жэуап хуэхьу псальэхэр

● **Хэт? Сыт? упщIэхэм жэуап хуэхьу псальэхэм предмет къагъэлягъуэ. Сыт хуэдэ? упщIэм жэуап хуэхьу псальэхэм сыт къагъэлягъуэрэ?**

134. Фыкъеджэ.

Унэ лъагэ, къэрабэ гъуэжь, шей IэфI, сэ жан, бос-тей дахэ, тхьэкIумэкIыхь шыр.

УпщIэхэм жэуап ефт.

Сыт хуэдэ унэ? Сыт хуэдэ къэрабэ? Сыт хуэдэ шей? Сыт хуэдэ сэ? Сыт хуэдэ бостей? Сыт хуэдэ тхьэкIумэ-кIыхь?

Сыт хуэдэ? упщлэм жэуап хуэхъу псалъэхэм предметхэм ящытыклэ къагъэлыагъуэ: унэ ин (унэм и теплъэр ин псалъэм къегъэлыагъуэ), уэс хужь (уэсым и фэр хужь псалъэм къегъэлыагъуэ).

135. Фыкъеджэ. Къэвгъуэт сыт хуэдэ? упщлэм жэуап хуэхъу псалъэхэр.

Мэз щхъуантлэ, шы дахэ, тхыль гъэщлэгъуэн, жэщкыфл, бгы лыагэ, гъуэгу захуэ.

Къифтхыкл. Сыт хуэдэ? упщлэм жэуап хуэхъу псалъэхэр екъуа нэшэкъашэклэ щлэфтхъэ.

Щ а п х ь э: Мэз щхъуантлэ.

Предметым и сыт къагъэлыагъуэрэ щлэфтхъа псалъэхэм?

136. Къифтхыкл.

Сэ ныбжьэгъу пэж силэщ. Абы хьэл дахэ хэлъщ. Си ныбжьэгъум зэи пцлы иупсыркъым. Хьэл мыхъумыщлэ пхэлъыр къыбжелэ.

Псалъэ зэгъусэ кыыхэгъэщахэм щыщу предмет къэзыгъэлыагъуэ псалъэхэр зы екъуаклэ, а предметхэм

я щытыклэ кьэзыгьэлягьуэ псальэхэр екьуа нэшэкьашэклэ щлэфтхьэ.

Пцлы псальэм хэт хьэрф п-м сыт хуэдэ макь кьигьэлягьуэрэ?

137. Псальэ кьехыгьуэхэм кьахэфхыурэ псальэхэр тлурьтлурэ зэгьусэ фщлы. Псальэхэр фтхы. Сыт хуэдэ? упщлэм и жэуап хьу псальэхэр екьуа нэшэкьашэклэ щлэфтхьэ.

мэз	уэр
уафэ	щлылэ
псыежэх	задэ
гьуэгу	лув
кларц	занщлэ
щлымахуэ	кьащхьуэ
бгы	щхьэ баринэ

Уафэ, уэр псальэхэр кьызэрегьэжьа хьэрф у-м кьигьэлягьуэр макьзешэ хьэмэ макь дэклуашэ? Сыт щхьэклэ?

138. Кьифтхыкл, упщлэ кьэс и жэуапыр точкэхэм я плэклэ хэвгьэувэжурэ.

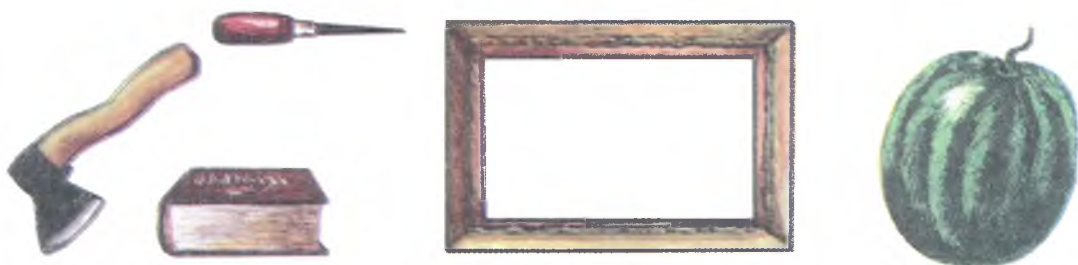
Щлакхьуэ (сыт хуэдэ?) ... , бостей (сыт хуэдэ?) ... , щлымахуэ (сыт хуэдэ?) ... , псыежэх (сыт хуэдэ?)..., тхыль (сыт хуэдэ?) ... .

Псалъэ къагъэсэбэпхэр: *хужь, щыӀэ, уэр, лув, къуэ-лэн.*

Предмет къэзыгъэлягъуэ псалъэхэр зы екъуакӀэ, предметым и щытыкӀэ къэзыгъэлягъуэ псалъэхэр екъуа нэшэкъашэкӀэ щӀэфтхъэ.

139. Сурэтхэр зэпэфплъыхь. Абы щыфлъагъу предметхэм я цӀэхэр къыжыфӀэ, дэтхэнэ предметми и щытыкӀэ къэзыгъэлягъуэ псалъэ дэщӀывгъуж, упщӀэхэм жэуап щэфткӀэ.

Сыт хуэдэ джыдэр? Сыт хуэдэ тхылыр? Сыт хуэдэ дыдыр? Сыт хуэдэ сурэтыльэр? Сыт хуэдэ хъарбызыр?

УпщӀэм и жэуапыр мы псалъэхэм къыхэфх хъунущ: *жанщ, дзагуэщ, лэрыхуэщ; лувщ, гъэщӀэгъуэнщ; папцӀэщ, захуэщ; плӀимэщ, дахэщ, щӀэщ; кусэщ, хъурейщ.*

140. КъифтхыкI, мыхьэнэклэ екIу псальэ точкэхэм я плэклэ хэвгъэувэжурэ.

Щапхъэ: Мыщэ (сыт хуэдэ?) лъэбышэ.

... (сыт хуэдэ?) лъэбышэ. ... (сыт хуэдэ?) Iуэ-рей. ... (сыт хуэдэ?) лъагэ. ... (сыт хуэдэ?) пцIуIуIу. ... (сыт хуэдэ?) бзаджэ. ... (сыт хуэдэ?) назэ.

Къагъэсэбэп псальэхэр: адакъэ, тхьэкIумэкIыхь, мыщэ, дыгъужь, щиху, бажэ.

Сыт хуэдэ? упщIэм жэуап хуэхъу псальэхэр екъуа нэшэкъашэкIэ щIэфтхъэ.

141. Псальэ къэс кыхуэфхь предметым и щытыкIэ къэзыгъэлъагъуэ псальэ.

Щапхъэ: унэ лъагэ.

Унэ, щымахуэ, гъэмахуэ, жэщ, шкIэ, псыежэх.

Псальэхэр зэгъусэурэ фтхы. Сыт хуэдэ? упщIэм жэуап хуэхъу псальэхэр екъуа нэшэкъашэкIэ щIэфтхъэ.

Къагъэсэбэп псальэхэр: кIыфI, уэр, лъагэ, хуабэ, цIыкIу, щIыIэ.

Предметым и щытыклэ къэзыгъэлягъуэ псалъэхэм къарыкл мыхьэнэр зэпэщлэуэуи къоклуэ: *лягэ — лъахъшэ, ин — цыклу*.

142. Псалъэ зэпхахэм фыкъеджэ.

Псы куу, жыг лъагэ, унэ ин, нащэ мышу.

Куу, лъагэ, ин, мышу псалъэхэм мыхьэнэклэ къапэщлэуэ псалъэ къахуэфхь.

Щапхъэ: куу — чэнж, ...

143. Предметым и щытыклэ къэзыгъэлягъуэ псалъэхэм мыхьэнэклэ къапэщлэуэ псалъэ къахуэфхь, точкэхэм я плэклэ. Къифтхыкл псалъэхэр хэвгъэувэжауэ.

Джыдэ дзагуэ — джыдэ ... , дыд папцлэ — дыд ... , махуэ уэфл — махуэ ... , шатэ лув — шатэ ... , лэжыгъэ тынш — лэжыгъэ ... .

144. Фыкъеджэ.

Бостей къеклу — бостей дахэ, щымахуэ уае — щымахуэ щылэ, мышэ абрагъуэ — мышэ инышхуэ, бэльто клагуэ — бэльто клэщл.

КъыхэфтхыкI мыхьэнэклэ зэпэгъунэгъу псальэхэр.

Щапхъэ: къекIу — дахэ, ...

145. Фыкъеджэ. Псальэ къыхэгъэщахэр мыхьэнэклэ кыпэгъунэгъу псальэкIэ зэфхьуэкI.

Жьынду

Жьындур сэбэпщ. Абы гуэдз хьэсэхэм зэран хуэхьу псэущхьэ **жьгьейхэр** кьеубыд. Жьындур **пIащэкьым**, ауэ и лъэбжьанэхэр лъэщщ. Абы дзыгъуэ, жумэрэн куэд ешх.

НэгъуэщIи сыт хуэдэ къуалэбзу щыIэу фщIэрэ цIыхум сэбэп кыыхуэхьуу?

146. Фыкъеджэ. Сыт хуэдэ псальэ зэгъусэхэра мыхьэнэклэ зэпэгъунэгъур? Сыт хуэдэ псальэ зэгъусэхэра мыхьэнэклэ зэпэщIэуэр?

Нэху — кIыфI, ин — пIащэ, щыIэ — уае, куу — чэнж, лъагэ — лъахьшэ, цIыкIу — жьгьей.

ЯпэщыкIэ кыыхэфтхыкI зи мыхьэнэкиэ зэпэгъу-
нэгъу псальэ зэгъусэхэр, итIанэ фтхыж зи мыхьэнэкиэ
зэпэщIэуэ псальэ зэгъусэхэр.

Псальэуха къэвгупсыс нэху, кIыфI псальэхэр хэту.

Сыт ищIэрэ? упщIэм жэуап хуэхъу псальэхэр

● Хэт? сыт? упщIэхэм жэуап хуэхъу псальэхэм
предмет кыагъэлыагъуэ. Сыт кыагъэлыагъуэу пIэрэ
сыт ищIэрэ? упщIэм жэуап хуэхъу псальэхэм?

147. Сурэтхэм феппь. Хьыджэбз цыкIум ищIэхэр
зэкиэлыкIуэу кыыжыфIэ.

Сурэт къэс псальэуха хуэхэфлхьы фтхы.

Щапхъэ: Динэ мэджэгу.

Сыт ищIэрэ? упщIэм жэуап хуэхъу псалъэхэм предметым ищIэр, илэжъыр къагъэлъагъуэ. Сыт ищIэрэ? йоджэ, мэджэгу, мэпхъанкIэ, мэжъыщIэ.

148. Фыкъеджэ псалъэухахэм.

Къуаргъыр мэлъатэ. Дыгъэр къопс. Жъыр къопщэ. Удзыр къокI.

Сыт ищIэрэ къуаргъым? Сыт ищIэрэ дыгъэм? Сыт ищIэрэ жъым? Сыт ищIэрэ удзым? УпщIэхэм жэуап ефт. Жэуапхэр фтхы.

149. Фыкъеджэ.

Уэгунэбзум и уэрэд зэпымыужыр еукъуэдий. Псы-
ежэх цыкӀур мэлущащэ. Къанжэ джабэхур мэкӀакӀэ.
Гъэгъахэм бжъэхэм фо кыпах.

**КыфтыкӀ. Сыт ищӀэрэ? сыт ящӀэрэ? упщӀэхэм
жэуап хуэхъу псалъэхэр екъуаитӀкӀэ щӀэфтхъэ.**

**150. Предмет къэзыгъэлягъуэ псалъэмрэ предме-
тым ищӀэр къэзыгъэлягъуэ псалъэмрэ зэгъусэ фщӀы-
урэ псалъэуха зэхэфлъхъэ. Псалъэухахэр фтхы.**

шыр	мэбу
хьэр	мэпщӀэу
жэмыр	мэщыщ
джэдур	мэбанэ

**Предмет къэзыгъэлягъуэ псалъэхэр сыт хуэдэ уп-
щӀэм жэуап хуэхъурэ? Предметым ищӀэр, илэжбыр
къэзыгъэлягъуэ псалъэр сыт хуэдэ упщӀэм жэуап
хуэхъурэ?**

**Предмет къэзыгъэлягъуэ псалъэр зы екъуакӀэ,
предметым ищӀэр, илэжбыр къэзыгъэлягъуэ псалъэр
екъуаитӀкӀэ щӀэфтхъэ.**

Щапхъэ: Шыр мэщыщ.

151. Псальэухахэр кыфтык. Сыт? упщлэм жэуап хуэху псальэхэр зы екыаклэ, сыт хуэдэ? упщлэм жэуап хуэху псальэхэр екыа нэшэкыашэклэ, сыт ищларэ? упщлэм жэуап хуэху псальэхэр екыаитклэ щлэфтхэ.

Щапхэ: Уэшх и кыошх.

Жы щылэ кыопщэ. Чыц кыуейщлейр мэджэгу. Псынэ цыкыр мэлущащэ.

152. Кыуажэхым фыкыеджэ. Кыафщлэ абы зи гугу ищыр.

Кыуажэм дэлэдащ,
Сабэр кылэтащ,
Куэбжэр зэуидзащ,
Бжэр иридзылащ.

Пщлантлэр ипхэнклащ,
Жыгхэр иутхыпщлащ,
Бэкхыр ипхэхаш,
Кыуажэм дэжыжащ.

**Сыт ищлар? упщлэм жэуап хуэху псальэхэр кыэв-
гьуэт. Сыт кыагэльагыэрэ а псальэхэм?**

153. Фыкыеджэ псальэухахэм.

1. Заур топ мэджэгу. 2. Лэсят тхыль гэщлэгьуэн йоджэ. 3. Шухыб гыуклэу мэлажыэ. 4. Астемыр тракторклэ мавэ. 5. Зулий школым маклуэ.

Псальэуха къэс кыхэфтхыкI хэт? упщIэм жэуап хуэхъу псальэмрэ сыт ищIэрэ? упщIэм жэуап хуэхъу псальэмрэ ээщIыгъуу.

Хэт? упщIэм жэуап хуэхъу псальэр зы екъуакIэ, сыт ищIэрэ? упщIэм жэуап хуэхъу псальэр екъуа-итIкIэ щIэфтхъэ.

154. Псальэ кыхыгъуэхэм кыхэфхыүрэ я мыхъэ-нэкIэ зэпэщIэуэ псальэхэр зэгъусэу кыжыфIэ.

Щапхъэ: *мэжей — кьоуш ...*

къухъащ	кьоуш
мэжей	магъ
мэдыхъэшх	кыкыуэкIащ
тIысащ	зетIэщI
зехуапэ	къещтэ
егъэтIыль	тэджащ

155. Кыхыгъуэхэм кыхэфхыүрэ я мыхъэнэкIэ зэ-пэгъунэгъу псальэхэр зэгъусэ фщIы.

Щапхъэ: *мэкIий — мэгуо, ...*

мэкIий	мэхъэмкIэ
мэкIэкуакуэ	зегъэсымаджэ
мажэ	мэгуо
зегъэгукъыдэмыж	мэкIэзыз

Гукъыдэмыж псальэр хьэрф дапщэ хьурэ? Макъыу-щэ? Сыт щхьэкIэ?

156. Фыкъеджэ. Къыхэгъэща псальэхэм мыхьэнэкIэ къапэгъунэгъу псальэ къахуэфхь.

Чыцэ гуэрэным зыгуэр **къыщы-плэжъажьэрт.** Куэд дэмыкIыу зыгъуабжэ гуэр чыцэм къыхэпщаш. Ар цыжъбанэт. Цыжъбанэр **тэлай-кIэ** дагуэу щысаш. Абы и **плIэм** зыIэгъэбэгушхуэ илт.

Псальэ къыхэгъэсшахэр мыхьэнэкIэ къапэгъунэгъу псальэкIэ зэфхьуэкIыурэ къифтхыкI.

Къагъэсэбэп псальэхэр: *къыщыхъейрт, и щIыбым, мыгувэу, зыкъомрэ.*

Послелогхэр

Адыгэбзэм хэтщ псальэ зыкъом *послелогкIэ* еджэу. Ахэр мыращ: *пщIондэ, деж, нэс, щхьэкIэ, нэужьым, лъандэрэ.* Послелогхэр зыдэщIыгъу псальэм и ужькIэ къокIуэ икIи пыхауэ ятх: *пщэдей пщIондэ, тхыль щхьэкIэ, Назифэ деж, дыгъуасэ лъандэрэ, гуэлым нэс (сыкIуаш).*

157. Фыкъеджэ. Псалъэ къыхэгъэщахэр зищысыр кыжыфйэ. Ахэр зыдэщыгъу псалъэхэр къэвгъуэт.

1. Пщэдей пщлондэ уи тхылъыр сыгъэлыгъ. 2. Псыхъуэм **деж** дыщызэхуэзэнщ. 3. Залинэ къэрэндащ **щхьэкIэ** тыкуэным кIуащ.

Фэри пщлондэ послелогыр хэту жьэрыIуатэу псалъэуха зэхэфлхъэ.

158. Фыкъеджэ, послелогхэр къэвгъуэт.

1. ЦыкIухэр мэзышхуэм нэс экскурс кIуэну ежъащ. 2. Нышэдибэ лъандэрэ уэшх къошх. 3. Псынащхьэм **деж** гъуэгурыкIуэм зыщегъэпсэху.

КъифтхыкI. Послелогхэмрэ ахэр зыдэщыгъу псалъэхэмрэ зэгъусэу щIэфтхъэ.

Уэшх псалъэм хэт у-р макъзешэ хьэмэ макъ дэкIуашэ? Ар дауэ къафщIэрэ?

159. Псалъэухахэр къифтхыкI, точкэхэр здэщытым **деж езэгъ послелог хэвгъэувэжурэ. Послелогхэр щIэфтхъэ.**

Уэшх ... дыгъэр гуфIэу кыщIэкIыжащ. Нанэ щэкI ... тыкуэным кIуащ. Куэбжэм ... цIыху куэд щызэхэтт.

Къагъэсэбэп псалъэхэр: щхьэкIэ, *деж*, нэужьым.

160. ИжыырабгъумкIэ щыIэ псальэ зэгъусэхэр тэмэму псальэухахэм хэвгъэувэж. Псальэухахэр фтхы.

... .. дэ циркым дыкIуаш
... .. хадэм дыщолажъэ
... .. удзхэр къогъагъэ

нышэдибэ лъандэрэ
гъатхэм деж
урок нэужьым

Послелогхэр щIэфтхъэ.

161. Псальэухахэм фыкъеджэ. Псальэуха къэс къыхэгъэща псальэ зэгъусэхэм щыщу послелогыр къэвгъуэт.

1. Щыхьыр Iуашхъэм нэс жащ. 2. Гуэлым деж бдзэжьеящэхэр щысщ. 3. Тхыль щхъэкIэ умыгузавэ, сэ уэстынщ. 4. Уэшх нэужьым лэгъупыкъур къищIащ. 5. Дыгъуэпшыхь лъандэрэ си ныбжьэгъур къэкIуэным сыпоплъэ. 6. Ноябрь пщIондэ жыгхэм пщIащэхэр япытщ.

Псальэ зэгъусэ къыхэгъэщахэр къыхэфтхыкI, послелогхэр щIэфтхъэ.

Щапхъэ: ноябрь пщIондэ.

Послелогхэр дауэ ятхрэ? ЗыдэщIыгъу псальэм и ужькIэ хъэмэ и пэкIэ щатхыр? (Хабзэм фепльыж).

162. Псальэуахэр кѳифтхыкІ, послелог кѳэтхэр точкэхэм я пІэнІэ хэвгъэувэж.

1. Гуэдз хъэсэбгъум ... комбайнхэр щытщ. 2. Динэ тхылъ ... библиотекэм кІуащ. 3. Къалэм ... километ-рибгъу мэхъу.

● **Послелогхэр дауэ ятхрэ: зыдэщІыгъу псальэм пыту хъэмэ пыхауэ?**

Псальэ лъабжъэ. Псальэ зэлъабжъэгъухэр

163. Фыкъеджэ. КѳифтхыкІ псальэ кѳыхэгъэ-щахэр.

1. Шыр псы йофэ. 2. Бгым псынэ цІыкІу кѳыщІож. 3. ПщІантІэм псыкъуий дэтщ. 4. Динэ псылъэм псы изу ирикІащ. 5. Уэшх нэужьым псыхъэлыгъуэхэр мажэ.

КѳыхэфтхыкІа псальэхэм кѳыщывгъуэт псоми зэ-дайуэ хэт Іыхьэр. Псальэ псоми зэдыхэт Іыхьэр да-мыгъэкІэ (◡) кѳыхэвгъэщ.

● **ЗэвгъащІэ: псы, псынэ, псыкъуий, псылъэ, псы-хъэлыгъуэ псальэхэр я мыхьэнэкІэ зэгъунэгъущ, псоми я зэхуэдэ Іыхьы яІэщ — псы.**

Мыхьэнэклэ зэгъунэгъу псалъэхэм зэдайуэ хэт
Іыхьэм лъабжьэкІэ йоджэ. Псалъэм папщІэ, Іэ, Іэгу,
Іэпэ псалъэхэм зэдайуэ хэтщ Іэ. Ар лъабжьэщ.

164. Фыкъеджэ.

Тхылъ, тхылъылъэ, тхылъышхуэ.
Нэ, нэрыплъэ, нэщІащэ, нэгъуджэ.
Жэм, жэмэщ, жэмыхъуэ, жэмыш.

Япэ сатырым зэдайуэ сыт хуэдэ Іыхьэ псалъэхэм
хэтыр? ЕтІуанэм-щэ? Ещанэм-щэ? Сыт апхуэдэ Іыхьэм
зэреджэр?

КъифтхыкІ. Псалъэ лъабжьэхэр дамыгъэ цыкІукІэ
() кыыхэвгъэщ.

165. КъифтхыкІ. Псалъэ лъабжьэр дамыгъэ цыкІу-
кІэ () кыыхэвгъэщ.

Мэз, мэзылъэ, мэзышхуэ.
Пхъэ, пхъэшхуэ, пхъэбгъу.
Унэ, унэкъуэщ, унэшхуэ.

Зы лъабжьэм кытехъукІа псалъэхэм псалъэ зэ-
лъабжьэгъукІэ йоджэ.

Псалъэм папщІэ, ІэфІ, ІэфІыІуэ, ІэфІыщэ, ІэфІыпс
псалъэхэр псори зы лъабжьэм кытехъукІащ. Ахэр
зэлъабжьэгъуш.

166. Псальэхэр зэхэфтхыкI зэляабжьэгъу гупищу.

ЦыкIу, гуэн, Iэщхъэ, цыкIунитIэ, Iэ, гуэнышхуэ, Iэ-
пщэ, гуэнэщ, цыкIущэ.

Сыт фэ кыищIэфлътэр псальэ гуп къэс хыхъэ
псальэхэр зэляабжьэгъуу?

167. Псальэхэр кыифтхыкI, зэляабжьэгъухэр тIу- рытIу зэгъусэ фщIыурэ.

Нэмыс, пхъэбгъу, щIыху, IэфI, хъэрф, шэнт, щIы-
хупс, шэнтжъей, нэмысыфIэ, IэфIыщэ, пхъэ, хъэрфы-
шхуэ.

Псальэ лъабжьэр дамыгъэ цыкIукIэ кыхэвгъэщ.

Щапхъэ: *нэмыс — нэмысыфIэ.*

168. Фыкъеджэ хыбар цыкIум. Псальащхъэ кыи- хуэвгупсыс.

Гуащэ Iуэху ищIэнуну фIэфIщ. Абы унэр къепхъэнкI,
пхъэнкIыйр иредз. Тыкуэным макIуэ. ШкIэр псы ирегъа-
фэ. Ахэр Iуэхушхуэщ. Пщыхъэщхъэми Гуащэ Iуэхун-
шэу щысыфынукъым. Абы етIуанэ махуэм школым
здихъыну хъэпшыпхэр егъэхъэзыр. Гуащэ Iуэхугъуэ
куэд зэрищIэфым анэр щогуфыкI.

Псальэ кыхэгэщахэр кыхэфтхыкI. Псальэ льябжьэр дамыгэ цыкIукиэ ( ) вгэбелджылы.

169. Псальэхэм я льябжьэгъу кяхуэвгупсыси фтхы, щапхэм тету.

Щ а п х ъ э: шы – шыхъуэ.

Шы – ... , мэл – ... , бжэн – ... , джэд – ... , къаз – ... , Iэщ – ... .

Псальэ льябжьэхэр дамыгэ цыкIукиэ ( ) кыхэвгэщ.

170. Псальэ зэгъусэхэм фыкьеджэ. Зэхэвгэки, сыт

**хуэдэ псальэ зэгъусэхэра зэляабжьэгъур, сыт хуэдэхэ-
ра зэмыляабжьэгъур?**

Унэ – унэшхуэ, щыӀэ – уае, пыӀэ – пыӀэпхъэ, псы –
псыф, фoшыгъу – ӀэфӀ, тхылъ – тхылъылъэ, джэд –
джэджьей.

**Зэляабжьэгъу псальэхэр кыыхэфтхыкӀ. Псальэ-
хэм хэт лъабжьэр дамыгъэ цыкӀукӀэ (◡) вгъэбел-
джылы.**

**171. Псальэ къэс и лъабжьэгъу кыыхуэфхь. Пса-
льэхэр фтхы. Лъабжьэхэр дамыгъэ цыкӀукӀэ (◡)
кыыхэвгъэщ.**

Щапхъэ: $\overbrace{\text{псы}} - \overbrace{\text{псылъэ}}, \dots$

Псы – ..лъэ, пхъэ – ..бгъу, шыгъу – ..лъэ, щыӀху –
..бзэ, унэ – ..къуэщ, шхэ – ..гъуэ.

ПСАЛЬЭУХА

Бээр псальэухаурэ зэрызэхэтыр

172. Фыкъеджэ.

Цыхухэр зопсальэ, зым адрейм зыгуэр жрилэн е еупщын папщлэ. Бээр, зэпсэльэныгээр псальэухаурэ зэхэтщ. Псальэухар псальэурэ зэхэтыжщ.

Сыт цыхухэр щызэпсальэр? Бээр сытурэ зэхэт? Псальэухар сытурэ зэхэтыж?

173. Фыкъеджэ.

Пщэдджыжьщ. Дыгээр кыщлэклэщ. Бзу цыкыхэм уэрэд жалэ. Балъкь аузым дэт мэзым гьатхафэ кытеуащ.

Псальэуха дапщэ хьурэ фызэджар? Япэ псальэухар псальэ дапщэ хьурэ? Етлуанэ псальэухар псальэ дапщэ хьурэ? Ещанэр-щэ? Епланэр-щэ?

Псальэухар зы псальэ закьуэуи псальэ гупу зэхэтуи кьоклуэ: Гьатхэщ. Жыгхэр кьогьагьэ. Бжьэхэр гьэгьахэм епщлэщ.

**174. Фэ фоцлэ псальэухам гупсысэ пыухыкла кыи-
зэригэльягъуэр. Фыкъеджэт текстым, кыищывгъуэ-
тыт псальэухахэр.**

Зурятрэ Назифэрэ школым махуэ къэс зэгъусэу
макӀуэ. ЛэжьакӀуэхэр губгъуэм. Мэзым лъагъуэ цыкӀу
кӀуэцӀрокӀ. ЕджакӀуэхэр щылащ.

**Псальэухахэр кыихэфтхыкӀ, псальэуха иримыкъу-
хэр къэвгъани. Псальэуха иримыкъухэм дэтхэнэми
сыт хуэдэ псальэ къахуэт, ахэр псальэуха ирикъун па-
пцӀлэ?**

**175. Псальэ сатыр къэс псальэуха кыихэфщыкӀ.
Псальэухахэр фтхы.**

Куэд, уэрамым, машинэ, щызэблож.
ЩхъуантӀэм, кыищыджэрт, мэз, кыгуугур.
Трактор, кыищолу, ву, губгъуэмкӀэ, макъ.
Ди, щыдежурнэщ, классым, Назирэт, нобэ.

**Псальэухар сыт хуэдэ хьэрфкӀэ кърагъажьэрэ?
Псальэухам и кӀэм сыт хуэдэ нагъыщэхэр ягъэуврэ?**

176. Фыкъеджэ псальэухаурэ зэпыудауэ.

Пщэдджыжьщ унагъуэр шхащ адэри анэри лэ-

жъаклүэ клүаш пхъум джэджьейхэр егъашхэ къуэм пщлантлэр епхъэнкл.

Псальэуха дапцэ хьурэ физэджа текстыр? Къифтхыкл, псальэухаурэ зэпыудауэ.

Псальэухам хэт псальэ нэхьыщхьэхэр

177. Псальэухахэм фыкьеджэ.

Еджаклүэхэр экскурс маклүэ.
Тракторхэр губгъуэм щовэ.

Упщлэхэм жэуап ефт.

Хэт япэ псальэухам зи гугъу ищлыр? Сыт еджаклүэхэм хужалэр?

Сыт етлүанэ псальэухам зи гугъу ищлыр? Сыт тракторхэм хужалэр?

Псальэухам зи гугъу ищлымрэ а зи гугъу ищлым хужалэмрэ къэзыгъэлъагъуэхэр псальэухам хэт псальэ нэхьыщхьэхэщ.

● Псальэухам хэт псальэ нэхьыщхьэхэр кьызэрагъуэтыр дауэ?

Къэтштэнщ псалъэуха: *Жьым уэсыр зэрехьэ*.
Сыт псалъэухам зи гугъу ищӀыр? – *жьым*. Сыт
жьым хужалэр? – *зэрехьэ*. Аращи, *жьым*, *зэрехьэ*
псалъэхэр *Жьым уэсыр зэрехьэ* псалъэухам псалъэ
нэхъыщхьэу хэтхэщ.

**178. Фыкъеджэ. Къэвгъуэт псалъэухахэм хэт псалъэ
нэхъыщхьэхэр.**

Бжьыхьэм пшагъуэ куэдрэ къытохьэ.
Бжэндэхъухэр гъатхэм къольэтэж.
Дэ природэр фӀыуэ долъагъу.

Сыт хуэдэхэра псалъэуха къэс хэт псалъэ нэхъы-
щхьэхэр? Ахэр зэрыпсалъэ нэхъыщхьэр дауэ къафщӀэ-
рэ?

КъифтхыкӀ. Псалъэухам зи гугъу ищӀыр къэзыгъэ-
лъагъуэ псалъэр зы екъуакӀэ, а зи гугъу ящӀым хужалэр
къэзыгъэлъагъуэ псалъэр екъуаитӀкӀэ щӀэфтхьэ.

Щапхьэ: Бжьыхьэм пшагъуэ куэдрэ къытохьэ.

Псалъэухам зи гугъу ищӀыр къэзыгъэлъагъуэ
псалъэр хэт? е сыт? упщӀэм жэуап хуохъу. Зи
гугъу ящӀым хужалэр къэзыгъэлъагъуэ псалъэр
сыт ищӀэрэ? упщӀэм жэуап хуохъу. Залым дахэу

матхэ. Хэт? Залым. Сыт ищIэрэ Залым? Матхэ. Залым, матхэ псалъэхэр псалъэухам хэт псалъэ нэхъыщхьэщ.

179. Фыкъеджэ усэм.

Пэплъащ уэшхым куэдрэ щIыр.
Хуейщ иджы зегъэгъэнщIын.
Къошхыр уэшхыр, щимыгъэт,
Куэду щIым зэфэн кърет.

Къагъырмэс Борис

УпщIэхэм жэуап ефт.
Сыт япэ псалъэухам зи гугъу ищIыр?
Сыт зи гугъу ящIым хужалэр?

Усэм и япэ сатырыр къифтхыкI. Зи гугъу ящIыр къэзыгъэлягъуэ псалъэр зы екъуакIэ, зи гугъу ящIым хужалэр къэзыгъэлягъуэр екъуаитIкIэ щIэфтхьэ.

180. Фыкъеджэ.

Кърухэр хуабаплэмкIэ мэлъэтэж.

Сыт псалъэухам зи гугъу ищIыр? Сыт кърухэм хужалэр? Псалъэухар фтхы.

Псальэухам зи гугъу ищыр къэзыгъэлыагъуэ псальэр зы екъуаклэ, абы хужалэр къэзыгъэлыагъуэ псальэр екъуаитклэ щлэфтхъэ.

181. Сурэтхэм феплъ. Цыклухэм цлэ яфлэфщ. Сурэт къэс жьэрылуатэу псальэуха хузэхэфлхъэ.

Япэ псальэухам къыщывгъуэт псальэ нэхьыщхъэхэр, упщлэ хуэвгъэувурэ.

Хэт псальэухам зи гугъу ищыр?

Сыт зи гугъу ящлым хужалэр?

182. Фыкъеджэ псальэухам. Къифтхыкл.

Мурид лэжьэ цыклу ищлащ.

Упщлэхэм жэуап ефт.

**Хэт зи гугъу ищӀыр псальэухам?
Сыт Мурид хужалэр?**

**Япэ упщӀэм и жэуапыр зы екъуакӀэ, етӀуанэ упщӀэм
и жэуапыр екъуаитӀкӀэ щӀэфтхъэ.**

183. Псальэухахэм фыкъеджэ. КъифтхыкӀ.

Жьы къопщэ. Уафэр мэгъуагъуэ. Уэшх къошх.

**Псальэуха къэс зи гугъу ищӀыр къэзыгъэлягъуэ
псальэмрэ зи гугъу ящӀым хужалэр къэзыгъэлягъуэ
псальэмрэ зэхэвгъэкӀ. Ахэр зэрыщӀатхъэ хабзэм тету
щӀэфтхъэ.**

Псальэухам хэт псальэхэр зэрызэпхар

Псальэухам хэт псальэхэр я мыхъэнэкӀэ зэ-
пхащ. Ахэр зэрызэпхар упщӀэ хуагъэувурэ къащӀэ.
Псальэм папщӀэ: *Мурат йоджэ. Мурат псальэмрэ
йоджэ псальэмрэ я мыхъэнэкӀэ зэпхащ: Мурат (сыт
ищӀэрэ?) йоджэ.*

**184. Фыкъеджэ. Псальэухамрэ ауэ псальэ гупу
зэхэту къэкӀуамрэ зэхэвгъэкӀ.**

Псынэ цӀыкӀур къибыргъукӀыу къыщӀож.

Псынэ, кѳобыргѳукІ, цыкІу, кѳыщІож.

Сыт хуэдэ сатырыр ара псальэуха хѳур? Псальэухам хэт псальэ нэхъыщхѳэхэр кѳэвгѳуэт.

185. Фыкѳеджэ. Псальэуха кѳэс щихуыр кѳэвгѳуэт.

Жыгыр кѳэгѳэгѳащ пшэ кѳытехѳащ цыкІухэр кино йопль урокым щІидзащ псыежѳхыр щтащ жѳындур маджэ жѳым зыкѳилѳтащ.

Псальэуха дапщэ хѳурэ фызеджар? Псальэухар сыт хуэдэ хѳэрфкІэ кѳрагѳажѳу ятхрэ? Псальэухам и кІэм сыт хуэдэ нагѳыщэ ягѳуэврэ?

КѳифтхыкІ псальэухаурэ зэпыудауэ.

Псальэухам хэт псальэхэр зэрызэпхар кѳэвгѳэлѳагѳуэ, упщІэ яхуэвгѳуэврэ.

Щапхѳэ: *Жыгыр* (сыт ищІар?) кѳэгѳэгѳащ.

186. КѳехыгѳуитІым хэт псальэхэр зэгѳусэ фщІыурэ псальэуха зэхэфлѳхѳэ. Псальэухахэр фтхы, псальэухам хэт псальэхэр зэрызэпхар упщІэкІэ кѳэвгѳэлѳагѳуэврэ.

Щапхѳэ: *МыІэрысейр* (сыт ищІар?) кѳэгѳэгѳащ.

тракторыр
дунейм
пшагъуэ
бзухэр

къытехъаш
мэбзэрабзэ
мавэ
зыкъегъэщылэ

**Мылэрысейм мылэрысэ къыпоклэ. Сыт къыпыклэрэ
зейм, зэрыджейм, пхъэгульейм, дейм?**

**187. Псальэухахэр къифтхыкл, псальэуха къэс хэт
псальэхэр упщлэкклэ зэфпхыурэ. Упщлэхэр скобкэхэм
дэвгъэувэ.**

Мамэ (... ?) идащ (... ?) бостей.
Кърухэр (... ?) мэлъэтэж (... ?) югымклэ.

**188. Псальэухахэр къифтхыкл, псальэхэр упщлэкклэ
зэфпхыурэ.**

Цыхухэм (... ?) ягъэлъаплэ (... ?) махуэшхуэр.
Цыклухэр (... ?) маклуэ (... ?) экскурс.
Бзухэр (... ?) къолъэтэж (... ?) гъатхэм.

**Къыхэгъэща псальэхэм ударенэ дамыгъэр тевгъэ-
увэ.**

**189. Фыкъеджэ. Псальэ сатыр къэс псальэуха къы-
хэфщыкл. Псальэухахэр фтхы.**

Сэ, цыкы, хьэ, силэщ.
Флэсщаш, Ужьэ, хьэм, си.
Ину, мэбанэ, Ужьэ.

**Сыт Ужьэ псальэр хьэрфышхуэклэ кыщлэгъэ-
жьар? Иужьрей псальэухам хэт псальэхэр упщлэклэ
зэфпх.**

Ужьэ (... ?) мэбанэ (... ?) ину.

**190. Фыкъеджэ. Кыжыфлэ, упщлэхэм я плэклэ сыт
хуэдэ псальэхэр псальэухахэм хэбгъэувэж хьуну.**

Нанэ игъэжьаш тебэклэ (сыт?)... .
Азэмэт мылым кыщцежыхь (сытклэ?)... .
Линэ хуитхаш и ныбжьэгъум (сыт?)... .

**Кыфтыхык. Упщлэхэм я плэклэ мыхьэнэклэ езэгъ
псальэ псальэухахэм хэвгъэувэж.**

**Азэмэт псальэм и кьегъэжьаплэ хьэрф а-м сыт хуэ-
дэ макъ кыгъэлыагъуэрэ?**

191. Фыкъеджэ.

Пкьынэр удзщ. Ар кьыздыклар Индие хэкурщ.
Пкьынэпсымклэ цыр плъыжьыфэ дахэу иралэ. Гъэгъа

пшэплъыфэхэр удз щхьэкIэм гъэмахуэм кыпедзэ.
Жылэхэр бжыхьэм мэхъу.

УпщIэхэм жэуап ефт:

Пкъынэр сыт зищIысыр?
Дэнэ кыыздикIар пкъынэр?
Пкъынэр сыткIэ къагъэсэбэпрэ?
Дапщэщ щыгъагъэр пкъынэр?
Дапщэщ хъурэ пкъынэм и жылэр?

**Иужьрей псальэухар кыифтхыкI, псальэухам хэт
псальэхэр упщIэкIэ зэрызэпхар къэвгъэлягъуээрэ.**

Схемэр къэвгъэсэбэп:

...(сыт ящIэр?) ... (дапщэщ?) ... ?

**ЗэраIуатэ, зэрыупщIэ,
хэлэтыкIа псальэухахэр**

192. Фыкъеджэ усэм.

Хэссащ мамэ сригъусэу
Жылэ Iеджэ хьэсэм.
Мисыр, феплъыт мы телъыджэм!
КъыхэпщакIэщ си балыджэр!

Ар кысхуэклмэ инрэ-ину,
Хэт кыыздыхичыну?

Щоджэн Тамарэ

балыджэ

Псальэуха дапщэ хьурэ фызэджар?

**Япэ псальэухам и клэм сыт хуэдэ наггыщэ щыт?
ЕтIуанэ, ещанэ псальэухахэм я клэм сыт хуэдэ наггыщэ
щыт? Еплланэ псальэухам и клэм-щэ?**

КъифтхыкI, нагъыщэхэр тэмэму вгъэув.

**Мамэ, жылэ псалъитIым щыщү дэтхэнэра хэт?
упщIэм жэуап хуэхъур? Сыт щхьэкIэ?**

Псалъэухахэр къокIуэ зэралуатэу, зэрыупщIэу, хэлэтыклауэ.

Зэралуатэ псалъэухар зыгуэрым топсэлъыхь, абы зыгуэр къелуатэ. Апхуэдэ псалъэухам и кIэм точкэ (.) ягъэув.

ЗэрыупщIэ псалъэухам зыгуэр къащIэну ирыщIоупщIэ. Абы и кIэм зэрыупщIэ нагъыщэ (?) ягъэув.

ХэлэтыкIа псалъэухам гурыщIэ хэлэтыкIа къегъэ-лъагъуэ е зыгуэрым кыхуреджэ. Абы и кIэм хэлэты-кIа нагъыщэ (!) ягъэув.

193. Псалъэухахэм фыкъеджэ.

Адыгэшыр дахэ дыдэщ. Абы и лъакъуэхэр псы-гъуэщ, и тхьэкIумэхэр гъэкIащ. Ар сыт хуэдэу бэшэч! Уэ адыгэш плъэгъуакъэ?

Япэ, етIуанэ псалъэухахэр сыт хуэдэ? Ещанэ псалъэ-ухам и кIэм сыт хуэдэ нагъыщэ щыт? Апхуэдэ псалъэ-ухам дауэ къеджэн хуей? Епланэ псалъэухар сыт зи-щIысыр? И кIэм сыт хуэдэ нагъыщэ щыт?

КъифтхыкI. Нагъыщэхэр тэмэму вгъэув.

194. Фыкъеджэ. Псальэуха къэс и кIэм щытын хуей нагъыщэр фубзыху.

- Унэ лэжыгъэр бгъээзщIэжа
- Псори згъээзщIэжаш
- Пщэдей адыгэбзэ урок филэ
- Адыгэбзэ урок пщэдей дилэщ

КъифтхыкI. Псальэухахэм я кIэм щытын хуей нагъыщэхэр тэмэму вгъэув.

195. Фыкъеджэ хъыджэбз цIыкIум и письмом. КъыжыфIэ, сыт хуэдэ нагъыщэ щытын хуей псальэуха къэс и кIэм.

Си нанэ дыщэ!

Сэлам гуапэ ныпхузогъэхь Сэ сыузыншэщ Махуэ къэс доджэгу, зыдогъэпск! Дыгъуасэ экскурс дыщылащ

Нанэ, уузыншэ Дапщэщ ди лагерым укъэклуэфыну Сызэрыпхуэзэшар пщлащэрэт

Нэзытхыр фыщэу узылъагъу Ленэщ.

Къифтхык! Псальэуха къэс и клэм щытын хуей нагъыщэр тэмэму вгъэув.

Сыт хуэдэ псальэухахэм я клэм упщлэ нагъыщэ вгъэува!

Сыт хуэдэ псальэухам и клэм хэлэтыкла нагъыщэ вгъэува!

196. Фыкъеджэ псальэухахэм. Сыт хуэдэ нагъыщэ щытын хуей псальэуха къэс и клэм!

Мафлэгур дапщэщ къэсыну Гъуэгу махуэ, щлалэф! Хъэсэн шахмат джэгуклэ ещлэ

Къифтхык! Зэрызэхагъэк! нагъыщэхэр тэмэму вгъэув.

197. Къифтхык! япэщыклэ зэралуатэ псальэухахэр, итланэ зэрыупщлэ псальэухахэр, иужь дыдэу — хэлэтыкла псальэухар. Нагъыщэхэр тэмэму вгъэув.

Фыныщлэпхъуэ, уэшхыр къэсащ ЦыкӀхэр губ-
гъуэм мэракӀуэхъэ макӀуэ Уэ унэм укӀуэжрэ Дадэ жыг
хесэ Фи унагъуэм цыху дапщэ ис

**198. Фыкъеджэ псальэухахэм. Зэралуатэ псальэ-
ухахэр зэрыупщлэ псальэухауэ зэхъуэкӀауэ фыкъе-
джэж. Зэрыупщлэ псальэухахэр фтхы.**

Жьындур къуалэбзу сэбэпщ. Дунейр хуабэ хъуаш.
Кхъухьлътэм лъагэу зилэтащ. Дыгъэр лыду къыщлэ-
кӀащ.

Къуалэбзу псальэм хэт хьэрф а-м сыт хуэдэ макъ
къыгъэлъагъуэрэ?

**199. Скобкэхэм дэт зэрызэхагъэкӀ нагъыщэхэм
щыщу езэгъыр псальэуха къэс и кӀэм вгъэувыжурэ
къифтхыкӀ.**

1. Мамэ бостей дахэ ед (.?!) 2. Гъатхэр сыту даха-
щэ (.?!) 3. ЦыкӀхэр мэзым дэхъэ кӀуа (.?!) 4. Мыщэр
щымахуэм мэжей (.?!) 5. Ди футбол командэр текӀуаи
(.?!)

Дахащэ псальэм къызэрапщытэж псальэ къы-
хуэфхь.

Илъэсым яджам кытегъэзэжын

200. Хыбар цыкIум фыкъеджэ, псалъащхэ кы-
хуэвгупсыс.

Гуэлыр чэнж хъурт. Ар игъущыкIырт. Цыхухэм му-
рад ящIащ гуэлыр яхъумэну. Абыхэм гуэлым и хъурей-
гъым жыгхэр хасащ. Жыгхэр мэзышхуэ хъуащ. Иджы
мэзым ехъумэ гуэлыр. Гуэлыр ини кууи хъужащ.

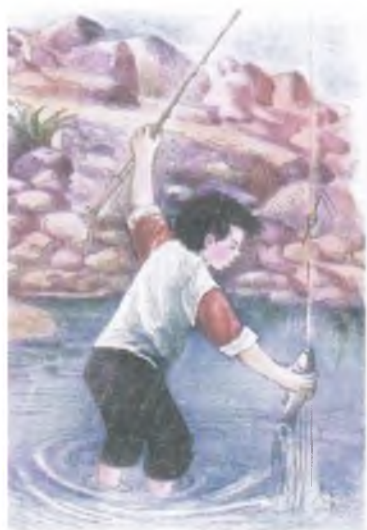
УпщIэхэм жэуап ефт. Жэуапхэр хыбар цыкIум
кыыхэфхыурэ фтхы.

1. Сытыт кыщыщыр гуэлым?
2. Цыхухэм сыт мураду ящлар?
3. Иджы сыт зыхъумэр гуэлыр?

Япэ псальэухам хэт гуэлыр псальэм макъзешэ къэ-зыгъэлягъуэ хьэрфхэр екъуа цыкыкыкы щэфтхьэ.

Иджы псальэм и кыгъэжъапкы хьэрф и-м сыт хуэдэ пычыгъуэ кыгъэлягъуэрэ! Ар макъ дапщэ хьурэ!

201. Сурэтхэм феплъ. Абыхэм я лъабжьэм щцэт упщцэхэм я жэуапхэр къэвгъуэт. Жэуапхэр фтхы.

Сыт ищцэрэ
Инал?

Сыт ищцэрэ
Мэрят?

Сыт ищцэрэ
Елдар?

Псальэхэм ударенэ дамыгъэр тевгъэувэ.

202. Фыкъеджэ псальэхэм, макъ хэхуахэр хэвгъэ-увэжурэ.

М..хуэшхуэ, у..дэкл, дж..нэклэ, къу..жэку, м..флэгу,
х..бзэфл, м..ээщлэ, лъ..пэху.

Къифтхыкл, хьэрф къэтхэр хэвгъэувэжурэ.

203. Псальэхэр къифтхыкл хьэрф у пывгъэувэурэ.
Дэхуа хьэрфхэр, зепэщлэзых ы зыдэтын хуейм деж
дэвгъэувэж.

лэлъ..щл, къуаргъ, шэнт, жэпкъ, урок, жэщыбг,
къамыл, хьэ..шыр, щэкл, у..рам, тхылъ, пхъэх, пхъэхь,
шэрхъ, на..тыху.

204. Къифтхыкл, дэутыпщыкла хьэрфхэр хэвгъэу-вэжурэ.

Н..лшык, чы..быш, лъа..цлэ, М..сква, ф..шыгъу,
Къ..бэрдей, п..ртрет, кл..лындор, къ..рэндащ.

Фтхар псальалъэ цыклымклэ къэфпщытэж. Сыт
Налшык, Москва, Къэбэрдей псальэхэр хьэрфышхуэ-
клэ кыщлэгъэжыар?

205. Зэхэфтхыкл псальэхэр гупитлу: хэт? упщлэм
жэуап хуэхъу псальэхэр, сыт? упщлэм жэуап хуэхъу
псальэхэр.

Хэт? ...

Сыт? ...

Жэмыш, гьуклэ, нарыху, гьущл, мэхьумэ, мэх, жэм, усэ, лэхьуэ, усаклуэ, бостей, дэрбээр.

Сыт япэ псалъэ гупыр хэт? упщлэм жэуап щы-хуэхьур? Сыт етлуанэ псалъэ гупыр сыт? упщлэм жэуап щыхуэхьур?

206. Псалъэхэр зэкълэьыфтхыж алфавитыр зэры-зэкълэьыклуэм тету.

Жэгундэ, гуэдз, нарыху, хьэпций, сэхуран, ашэху, клэртлоф.

Сытклэ кьагъэсэбэпрэ алфавитыр?

Сыт хуэдэ упщлэм жэуап хуэхьурэ фтха псалъэхэр?

Ирахьэкл мыхьу псалъэхэр щлэфтхьэ.

207. Псалъэ кьехыгъуитым кьыхэфхьурэ мыхьэнэклэ зэпэщлэуэ псалъэхэр зэгьусэ фщыурэ кьифтхыкл.

Щапхъэ: *гьущэ — псыф.*

куу
хужь

лъахьшэ
чэнж

лъагэ
папцлэ

пагуэ
флыцлэ

Сыт хуэдэ хабзэ фщлэрэ хужь псальэм хэт макъ ы-р хьэрф ы-клэ кьызэрамыгъэлягъуэм теухуауэ?

208. Фыкъеджэ псальэ зэгъусэхэм. Сыт хуэдэ псальэра предмет кьэзыгъэлягъуэр? Сыт хуэдэ псальэра предметым и щытыклэ кьэзыгъэлягъуэр?

Сыт хуэдэ упщлэм жэуап хуэхьурэ предмет кьэзыгъэлягъуэ псальэхэр? Сыт хуэдэ упщлэм жэуап хуэхьурэ предметым и щытыклэ кьэзыгъэлягъуэ псальэхэр?

Уэс куу, махуэ хуабэ, дьд папцлэ, лъащхьэ лъагэ, щэкл хужь, унэ лъахьшэ, бостей дахэ.

Къифтхыкл, предмет кьэзыгъэлягъуэ псальэхэр зы екьуаклэ, предметым и щытыклэ кьэзыгъэлягъуэ псальэхэр екьуа нэшэкъашэклэ щлэфтхьэ.

Щапхъэ: уэс куу.

209. Псальэухахэм фыкъеджэ. Къэвгъуэт псальэухам зи гугъу ищлымрэ а зи гугъу ищлым хужалэмрэ кьэзыгъэлягъуэ псальэхэр.

Дыгъэр лыду кьыщлэклащ. Уэгунэбзур абгъуэм кьильэтащ. Заур школым маклуэ.

КъифтхыкI. Псальэухам зи гугъу ищIыр къэзыгъэ-
лъагъуэ псальэр зы екъуакIэ, зи гугъу ищIым хужалэр
къэзыгъэлъагъуэ псальэр екъуаитIкIэ щIэфтхъэ.

210. Послелогхэр псальэухахэм хэвгъэувэж. Пса-
льэухахэр къифтхыкI.

Тхыль ... библиотекэм сыкIуащ. Дыгъуасэ ... уэл-
банэщ. Пщэдей ... тхыльым еджэ. Назифэ ... сы-
щылащ.

Къагъэсэбэп послелогхэр: *лъандэрэ, щхьэкIэ,
деж, пщIондэ.*

**Послелогымрэ зыдэщIыгъу псальэмрэ псальэуха
къэс щыщIэфтхъэ.**

Щапхъэ: Тхыль щхьэкIэ библиотекэм сыкIуащ.

211. Тэмэму фыкъеджэ. Къэвгъуэт зэралуатэ, зэ-
рыупщIэ, хэлэтыкIа псальэухахэр.

1. Илъэс дапщэ ухъурэ 2. Дэ экскурс дыщыкIуам
сыту гъэщIэгъуэн куэд тлъэгъуа 3. Февраль мазэм
жъапщэшхуэ куэдрэ къохъу

КъифтхыкI. Псальэуха къэс и кIэм щытын хуей на-
гъыщэр тэмэму вгъэув.

ПСАЛЪАЛЪЭ

абгъуэ
абра́гъуэ
аргъуе́й
а́хъшэ
балы́джэ
бэ́лъто́
гу́щэ
гъу́джэ
дыкъуа́къуэ
джы́дэ
жэгúндэ
жэпкъ
жэщ
жызу́м
жыгы́улу
жбы́ндú
зэ́зэмы́зэ
иужьре́й
кру́шкIэ
кIэлы́ндор
кIэртIо́ф
кIэсту́м
кIыгу́угу
къа́мыл
къа́нжэ
Къэ́бэрдей-Балъкъэ́р
къэ́птáл

къуе́йщIéй
къу́ндэпсó
лъакъу́эху
лъа́пцIэ
лъа́хъшэ
лъэ́бжьа́нэ
лъэ́пхъуа́мбэ
лъы́птIэгъэ́н
лыхъу́жэ
макъ
ма́фIэ
мэ́зхъу́мэ
монте́р
Москва́
мышьэ́нэ
мышу́
накъы́рэ
нагъы́щэ
Налшы́к
на́рты́ху
на́мыс
на́щIэ́пкIэ
па́пцIэ
па́гун
пкIа́уэ
пкIэ́лъéй
пкъо

къэрэндѣщ
къру
къуѧнцѣ
къуэлѣн
пкъѣнѣ
плѣмѣ
псыежѣх
псыхѣуѣ
псыхѣэлѣгѣуѣ
пцѣѧщхѣуѣ
пщѣѧщѣ
пщѣѧщѣ
пѣпхѣуѣ
стѣкѧн
тепщѣч
тхылѣѣмпѣ
трѣктор
тхѣѣмпѣ
уѧнѣ
уѣгунѣбзѣ
ѣжѣѣ
уѣздѣжѣнѣ
унѣѣцѣ
фѣшѣгѣу
фѣѣѣцѣ
хѣѣкѣѣущѣѣкѣѣу
хѣѣндырѣѣбѣгѣуѣ
хѣѣпшѣѣр

хьэрхьу́п
хьэу́а
хьэцыба́нэ
хъарбы́з
хъума́кIуэ
хъумпIэцIэ́дж
цыжьыба́нэ
цыкIуни́тIэ
чэнж
чырбы́ш
шэнт
шейны́к
шейцIэ́т
шкIэ
шофё́р
шына́къ
шындырхьу́о
шыу́гъэ
циху
щхьэгъу́бжэ
щхьуэ́кIэплъы́кIэ
Iэбжьа́нэ
Iэгъэб́эгу
Iэпхьуа́мбэ
Iэшры́л
Iуа́щхьэ
Iуэху
Iуда́нэ

ПСАЛЪАЩХЬЭХЭР

Макъхэмрэ хьэрфхэмрэ

Псалъэуха, псалъэ, макъ, хьэрф	3
Макъзешэхэмрэ макъ дэкӀуашэхэмрэ	9
Макъзешэхэр	9
Макъ дэкӀуашэхэр	11
Пычыгъуэ	14
Псалъэр зэрырахьэкӀыр	16
Макъзешэ э-р хьэрфзешэ а-кӀэ къызэрагъэлъа- гъуэр	19
ПӀ, тӀ макъ дэкӀуашэхэр	20
ЗепэщӀэзых ыӀ	24
Хьэрф у-р	28
Хьэрф у-м и ужькӀэ ыӀ зэрамытхыр	31
Хьэрф и-р	34
Хьэрф е-р	35
Хьэрф э-р къызэрыкӀуэр	37
Хьэрф ю, я-хэр	39
Хьэрф ё-р	40
Макъ дэкӀуашэ жьгъыжьгъхэмрэ дэгухэмрэ	42
Хьэрф зэгүэткӀэ къагъэлъагъуэ макъхэр	45
Ударенэ	48

Адыгэ алфавит	53
-------------------------	----

Псалъэ

Унэццэхэмрэ ццэхэмрэ хьэрфышхуэкцэ кърэагъажьэу зэрэтыр	57
Псэуцхьэхэм фцэц ццэхэр хьэрфышхуэкцэ кърэагъажьэу зэрэтыр	62
Къалэхэм, кърэажэхэм, уэрэамхэм, псыежэххэм я ццэхэр хьэрфышхуэкцэ кърэагъажьэу зэрэтыр	65
Хэт? Сыт? упццэхэм жэуап хуэхъу псалъэхэр	67
Сыт хуэдэ? упццэм жэуап хуэхъу псалъэхэр	73
Сыт иццэрэ? упццэм жэуап хуэхъу псалъэхэр	80
Послелогхэр	85
Псалъэ лъэбжьэ. Псалъэ зэлъэбжьэгъухэр	88

Псалъэуха

Бзэр псалъэухаурэ зэрызэхэтыр	93
Псалъэухам хэт псалъэ нэхъыцхьэхэр	95
Псалъэухам хэт псалъэхэр зэрызэпхар	99
Зэрэуатэ, зэрыупццэ, хэлэтыкцэ псалъэухахэр	103
Илъэсым яджам кърэтегъэзэжын	109

Учебное издание

Таов Жанти Кушевич

КАБАРДИНСКИЙ ЯЗЫК

2 КЛАСС

На кабардинском языке

Заведующий отделом *А. Х. Мукожев*

Редактор *Ф. Б. Малаева*

Художник-редактор *Ю. М. Алиев*

Технический редактор *Л. А. Тлупова*

Корректор *Г. Ш. Урусмамбетова*

Компьютерная верстка *А. З. Тхаитлова*

Подписано к печати 30.01.12. Формат 70х90¹/16. Бумага офсетная №1.

Гарнитура журнальная рубленая. Печать офсетная. Усл.п.л. 8,77.

Уч.-изд. л. 3,32. Тираж 6000 экз. Заказ №23

ГУ «Издательство «Эльбрус»

360051, Нальчик, ул. Адмирала Головки, 6

Отпечатано в полном соответствии с качеством
предоставленных диапозитивов

ООО «Тетраграф»

360051, Нальчик, пр.Ленина, 33

Таов Ж. К.

Т 238 Кабардинский язык: Учебник для 2 кл. общеобразоват. учреждений. – 6-е изд., дораб. – Нальчик: Эльбрус, 2012. – 120 с.: ил.

ISBN 978-5-7680-2437-6

УДК 373.167.1:811.352.3
ББК 81.602.22-921

ISBN 978-5-7680-2437-6

9 785768 024376

НАЛШЫК
«ЭЛЬБРУС»
2012

АДЫГЭБЗЭ

2